

MODELOVÝ TRESTNÍ PROCES

sylaby pro seminární výuku v PVP IX. semestru Mgr. st. programu

a. r. 2012/2013

vyučující: prof. JUDr. V. Kratochvíl, CSc.

I. Úvodní vstup do problematiky realizace trestního práva hmotného jeho uplatněním v zákonných procesních formách

a. Obecné výklady o interpretaci a aplikaci trestního práva hmotného a procesního v rámci stadií trestního řízení:

Realizace trestněprávních norem vyžaduje jejich *interpretaci* a následnou *aplikaci*. Obojí se odehrává – s patřičnými právními účinky – v rámci jednotlivých **stadií trestního řízení**, zejména ve stadiu **hlavního líčení**, čímž dochází k vlastnímu *uplatnění* trestního práva hmotného.

*Interpretace:*¹

„*Scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem.*“ (Znát zákony neznamena znát jejich slova, ale pochopit jejich význam a působení.) Převáděno do dnešní terminologie, je *interpretace práva* (trestního práva hmotného a procesního) „...duševní činnost, která směřuje ke zjištění obsahu právních norem vyjádřených v pramenech práva... významu a smyslu právních norem při jejich realizaci (aplikaci)“. Prostorem, v němž se pohybuje subjekt výkladu (tj. orgán činný v trestním řízení), je text právního předpisu, obsahujícího poznávanou právní normu. Tzv. *ratio legis* (záměr zákonodárce), oddělená od textu právního předpisu, nemůže mít větší váhu při výkladu, než obsah textu zákona, neboť by to odporovalo principu zákonnosti. Tuto „*ratio*“ je potřeba hledat vždy v obsahu textu normativního právního aktu. Proto i případné dotváření právní normy při výkladu nemůže vybočit z rámce, daného obsahem textu normativního právního aktu. Výklad se nesmí změnit v dotváření nedokonalého zákona, pokud ono „dotváření“ jde za hranice obsahu textu vykládaného normativního právního aktu.

V obecné právní teorii uváděné tradiční druhy výkladu se výběrovým způsobem uplatňují i v trestním právu hmotném a procesním.

Z pohledu *subjektu* interpretace jde především o výklad *autentický*, který přísluší

¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 61n.

tomu, kdo trestně procesní právní normu vydal. Pokud je podán přímo v trestním zákoně či řádu, ve formě tzv. *legální definice*, bylo by jej možné z hlediska právní teorie považovat za právně závazný. Nicméně zde se kloníme k názoru, podle něhož legální definice obsažené např. v hlavě VIII. TrZ nebo v § 12 TrŘ za autentický výklad nepovažujeme. I tu jde o zákonná ustanovení, která podléhají interpretaci stejně, jako ustanovení ostatní, výslovně neoznačená jako výkladová.

Výklad *legální*, jinak obecně závazný, k němuž je právní normou výslovně zmocněn subjekt, který není jejím autorem, se v trestním právu hmotném ani procesním neuplatní. Neexistuje totiž *de lege lata* žádné takové zmocnění.

Oficiální výklad, podávaný (formou normativních nebo individuálních interních instrukcí) subjektem služebně nadřazeným, subjektům jemu takto podřízeným a jen pro ně právně závazný, nepřichází v trestním procesu v úvahu. Zřejmě to nemůže platit pro soustavu obecných soudů, rozhodujících v trestních věcech (srov. čl. 81 a 82 Úst). Ministerstvo spravedlnosti, jakožto ústřední orgán státní správy soudů, může tímto způsobem zavazovat nanejvýše předsedy soudů či jejich místopředsedy, ale jen v otázkách správy soudů či vyřizování stížností na postup soudů (srov. hl. III. SSZ). Naproti tomu v rozhodovací činnosti těchto soudních funkcionářů, pokud vykonávají soudnictví jako předsedové senátů, samosoudci nebo jako soudci (srov. § 15 odst. 2, § 26 odst. 2, § 30 odst. 2, § 34 odst. 2 SSZ) výše uvedené neplatí, vzhledem k jejich nezávislosti.

Obdobně si lze představit podávání oficiálního výkladu, pokud jde o správu státního zastupitelství (§ 13a a násl. StZast).

Kromě toho se v soustavě státního zastupitelství, na rozdíl od soustavy obecných soudů, prakticky uplatňuje institut tzv. *pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce* (§ 12 odst. 1 StZast). Jejich cestou se sjednocuje výklad nejen hmotně právních ustanovení, nýbrž i ustanovení trestního řádu. Od tohoto instrumentu je potřebné odlišovat *písemné pokyny konkrétní povahy a pokyny druhové povahy* ve smyslu § 12d, § 12e StZast, které jsou nepochybně rovněž nástrojem oficiálního výkladu v rámci výkonu dohledu.

Pokyny obecné a druhové povahy jsou interními *normativními* instrukcemi, naproti tomu pokyny konkrétní povahy jsou interními *individuálními* instrukcemi. Pro úplnost se zmiňujeme ještě o další formě oficiálního výkladu, a to o *výkladových stanoviscích* Nejvyššího státního zástupce. Ta dříve neměla oporu v zákoně (srov. nyní § 12 odst. 2 StZast). Některým těmto instrumentům se svou povahou blíží oprávnění dozorového státního zástupce dávat závazné pokyny podle § 174 odst. 2 písm. a), d) TrŘ, tedy i ohledně např. právní kvalifikace. Zároveň je nutno zdůraznit, že vztah státního zástupce a policejního orgánu není v tomto případě vztahem služební nadřizenosti a podřízenosti, takže výklad obsažený ve zmíněném pokynu není výkladem ryze oficiálním. Samozřejmě, že takovéto výklady nejsou pro soudy v žádném směru závazné.

Specifickou úpravu nabízí § 149 odst. 6 či § 264 odst. 1, § 265s a § 270 odst. 4; srov. též § 314h odst. 1. Podle těchto ustanovení orgán rozhodující na prvním

stupni, nebo jako orgán činný v trestním řízení rozhodující v určitém stadiu řízení, pokud je mu zrušená věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí, resp. jeho rozhodnutí bylo zrušeno nálezem Ústavního soudu, je vázán právním názorem orgánu *procesně* instančně (nikoliv *služebně*) nadřízeného v rámci příslušného opravného řízení, resp. orgánu soudní kontroly ústavnosti ve stížnostním řízení (čl. 89 odst. 2 Úst). Daná úprava je odůvodněna cílem opravného řízení trestního, resp. cílem konkrétního přezkumu (kontroly) ústavnosti trestních rozhodnutí. Výklad, o němž se zmiňují citovaná ustanovení, patří zároveň do následující skupiny.

Výklad *orgánu činného v trestním řízení aplikujícího právo* nebo *Ústavního soudu aplikujícího ústavní právo* je právně závazný jako součást jimi vydaného individuálního aktu aplikace práva. Jako takový je obsažen v odůvodnění pravomocného rozhodnutí (tj. rozsudku, usnesení či senátního nálezu, v případě konkrétní kontroly ústavnosti). Pro řešení jiných podobných případů závazný není, platí jen pro tu kterou konkrétní trestní věc (*inter partes*). Totéž lze říci i o výkladu jiných státních orgánů, aplikujících trestní řád. K *soudnímu* výkladu sloužícímu ke sjednocení judikatury obecných soudů srov. další výklady.

Obecně právně nezávazný je výklad *doktrinní* neboli vědecký, obsažený v odborné literatuře, včetně komentářů k zákonům. Jeho faktická váha je podmíněna prestiží trestně procesní teorie v očích trestní praxe. Samotná tato prestiž musí však mít vysoce odborný, věcný základ.

Z hlediska *metod* výkladu přicházejí v úvahu pro trestní právo procesní v podstatě všechny tradiční druhy interpretace.

Jako příklad výkladu *jazykového*, vycházejícího ze základních pravidel gramatiky, morfologie a syntaxe, jakož i sémantiky, může posloužit ust. § 105 odst. 1. Ve znění před novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. z jeho dikce „...*rozhodne* orgán činný...*o přibrání* znalce...“ plynulo, že se tak musí stát usnesením. Naproti tomu podle platného jeho znění („...*přibere* orgán činný v trestním řízení...“) stačí k tomu jen opatření; srov. též odst. 4.

Výklad *logický* se uplatní např. v podobě *argumentu a contrario*, kterým např. zdůvodníme, že z jiných, než taxativně vypočtených důvodů uvedených v § 67 písm. a), b), c) nelze obviněného vzít do vazby nebo vypuštěním a odpovídajícím přesunem záporů v § 11 odst. 1 písm. c) snadno zjistíme požadovanou procesní podmínku. *Argumentum a minore ad maius* odůvodnilo např. 80% podíl z peněžní částky ve smyslu dnes již zrušeného § 312 odst. 2, když jako minimum se zde uvádělo 50 %. Opačný typ logického výkladu, tj. *argumentum a maiore ad minus*, vyloučí jako dostačující podmínku zadržení podle § 76 odst. 1, věty první a druhé pouhé jeho dodatečné ohlášení státnímu zástupci, když zákon požaduje jako pravidelnou podmínku jeho předchozí souhlas s takovým úkonem.

Ze systematického zařazení ustanovení o zadržení v části I., hlavě IV., odd. 2 TrŘ, jakož i z legální definice pojmu „trestní řízení“ (§ 12 odst. 10) lze *systematickým* výkladem dospět k závěru, že institut zadržení podle § 76 odst. 1

lze použít i v řízení extradičním, nikoliv jen v řízení přípravném.

V rámci *historického* výkladu je obsah trestně procesní právní normy zjišťován za použití takových pramenů, jakými jsou důvodové zprávy k návrhu zákona, parlamentní tisky apod. V každém případě je pro správný výklad rozhodující to, co zákonodárce skutečně vyjádřil a nikoliv to, co vyjádřit chtěl.

Ze srovnání *doslovného znění trestně procesní právní normy a rozsahu jejího významu* plynou následující druhy výkladu:

Výklad *doslovný* (adekvátní) znamená, že význam normy se kryje s jejím slovním vyjádřením, srov. např. výraz „vyšetřování“ ve smyslu § 12 odst. 10 a § 161 odst. 1. Výkladem *zuzujícím* (restriktivním) dospějeme k závěru, že za důkaz může sloužit sice vše, jak uvádí § 89 odst. 2, ale zúženo pouze na „vše“, co je v souladu s § 2 odst. 1. Výkladem *rozšiřujícím* (extenzivním) se dovozuje, že součástí obydli, na něž se vztahuje režim domovní prohlídky podle § 82 odst. 1, je např. i sklepní kóje příslušející k bytu; srov. též § 12 odst. 7, z něhož plyne, že „obviněný“ není osoba jen ve smyslu § 32. Formou extenzivního výkladu je i tzv. *argumentum a simili* (výklad podle podobnosti). Tak např. za poměr obdobný poměru rodinnému, který opravňuje svědka odepřít výpověď podle § 100 odst. 2, se pokládá také poměr mezi osobami sešvagřenými (srov. též § 125 TrZ).

Z judikatury Ústavního soudu lze pro orgány činné v trestním řízení, zejména pro obecné soudy, dovodit povinnost respektovat i tzv. *ústavně konformní* výklad: „Jeho smysl spočívá v tom, že v případě, kdy zákon umožňuje více výkladů, je třeba dát přednost takovému, který nejlépe odpovídá ústavě. Jinak řečeno, zákony a podzákonné předpisy je třeba vykládat tak, aby se nedostaly do rozporu s ústavou.“

Eurokonformní výklad je druhem interpretace trestního řádu, „geneticky“ provázaným s členstvím České republiky v Evropské unii. Povinnost členského státu a jeho orgánů činných v trestním řízení k němu je podstatou *nepřímého* účinku evropského práva, dosud vnitrostátně netransponovaného, mající svůj základ v čl. 4 odst. 3 SEU (*zásada loajality*). V tomto směru je klíčové *rámcové rozhodnutí Rady EU č. 2001/220 o postavení obětí v trestním řízení*. Podle něj „Doktrína nepřímého účinku evropského práva se plně vztahuje na rámcová rozhodnutí (resp. dnes směrnice) ... eurokonformní výklad nevede k zavedení nových úprav, nýbrž předpokládá, že již existují úpravy, u nichž je v rámci toho, co vnitrostátní právo dovoluje, možný výklad vyhovující cíli rámcového rozhodnutí. I když povinnost eurokonformního výkladu nemůže sloužit jako základ pro výklad vnitrostátního práva *contra legem*, je možné na základě evropského práva vyžadovat účinnou právní ochranu, nejsou-li vnitrostátní předpisy orgány činnými v trestním řízení vykládány eurokonformním způsobem.“

Výklad vnitrostátního práva, eurokonformní vůči právu evropskému, tak na přechodnou dobu nahrazuje jeho implementace do doby, než k nim dojde. Tím se má zajistit naplnění účelu směrnic, coby sekundárních pramenů evropského

práva, co nejdříve.

Aplikace norem trestního práva procesního, resp. trestního řádu je buď přímá, nebo *analogická*. Zatímco užití analogie v trestním právu hmotném je ovládáno jednoznačnou zásadou zákazu analogie *in malam partem* (k tíži pachatele) v trestním právu procesním je analogie zpravidla přípustná (k výjimkám srov. níže). *Analogii* je nutno odlišovat od jinak přípustného extenzivního výkladu ve formě *argumentu a simili*. Záměna argumentu a simili za analogii, a naopak, je nepřípustná.

Z pravidelné přípustnosti analogie trestního řádu, již se tento právní předpis na mnoha místech dokonce sám dovolává, existují výjimky všude tam, kde z povahy konkrétního ustanovení vyplývá její nepřípustnost (zákaz). To platí v první řadě pro všechna ustanovení, která umožňují zásah do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzických a právnických osob. S tímto odůvodněním nelze cestou analogie rozšiřovat např. škálu vazebních důvodů (srov. R 44/2001), podmínky domovní a osobní prohlídky, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu apod. Analogie bude nepřípustná také všude tam, kde trestní řád obsahuje taxativní podmínky (případy) použití svých ustanovení; např. to platí pro způsoby rozhodnutí v opravném řízení (§ 148 a násl., § 253 a násl., § 265i a násl., § 266 a násl.).

Aplikace a subsumpce:

Interpretované trestněprávní normy se užijí na konkrétně posuzovaný případ (**aplikace**), který je pod tyto právní normy podřazen, subsumován (**subsumpce**).

Zákonné procesní formy uplatnění trestního práva hmotného:

Interpretované normy trestního práva **hmotného** se mohou právně účinně aplikovat a tím prakticky **uplatnit** v každé konkrétní trestní věci pouze **v procesních formách a způsoby danými zákonem o trestním řízení soudním**. I tento procesní postup znamená realizaci, tj. interpretaci a aplikaci norem trestního práva **procesního**, jež se takto uplatňují v každé konkrétní trestní věci.

b. Vztah trestního práva hmotného a procesního z hlediska jejich praktického uplatnění v hlavním líčení

Trestní právo **hmotné** (materiální) a **procesní** (formální) jsou dvě relativně **samostatná** právní odvětví, zároveň však těsně vzájemně **propojená** a jako taková **souběžně uplatňovaná** v praxi orgánů činných v trestním řízení, zvláště pak obecných soudů.

Trestní právo procesní uvádí v život trestní právo hmotné, aniž by se tím zároveň odsouvalo trestní právo procesní do pozice pouhého „derivátu“ trestního práva hmotného, resp. jen do role jakéhosi „návodu k použití“ trestního práva hmotného. Platí totiž i obráceně, že ani bez procesního práva by právo

hmotné neobhájilo svoji existenci, leda jen jako „law in books“, bez toho, že by fungovalo zároveň jako „law in action“.

Naznačená souvislost obou trestních práv plyne z dialektiky *trestněprávních* a *trestně procesních* vztahů.

Obě trestněprávní odvětví též vycházejí ze stejných *trestně politických*² a *ústavních*³ principů.

Naznačené vztahy obou trestněprávních odvětví se zvláště zřetelně projevují s ohledem na zaměření a cíl povinně volitelného předmětu *Modelový trestní proces* následujícím způsobem:

- *Nalézací soud*, tj. soud prvního stupně věcné a funkční příslušnosti (okresní, obvodní, městský v Brně či krajský, městský v Praze), personifikovaný *předsedou senátu*, ve stanovených případech *samosoudcem*, musí v průběhu hlavního líčení *interpretovat* a *aplikovat*, tzn. *uplatňovat* v každé konkrétní trestní věci odpovídající normy hmotného a procesního trestního práva *paralelně*.
- Při této náročné činnosti se projevuje jednak *statická* povaha norem trestního práva *hmotného*, jednak *dynamická* povaha norem trestního práva *procesního*. „Dynamická“ v tom smyslu, že tyto normy regulují konkrétně zahájené a běžící *hlavní líčení*, napříč všemi *fázemi* tohoto *stadia* trestního řízení. To vyžaduje naprosto perfektní znalost *trestního řádu*, coby základního pramene trestního práva procesního. V první řadě pak jeho ustanovení o hlavním líčení samotném (Hl. XIII. TrŘ), jakož i dokonalé zvládnutí právní úpravy ostatních stadií trestního řízení, zejména *přípravného řízení trestního* a *předběžného projednání obžaloby*.
- Myšlena je tu nejen „znalostní výbava“ soudce procesními *technikáliemi*, jako např. ve smyslu § 205, § 206 TrŘ, i když i ty jsou důležité, nýbrž v první řadě jeho znalost a profesní zažití *základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)*, uplatňujících se v plné šíři jejich obsahu a dosahu právě ve stadiu hlavního líčení.
- K tomu přistupuje na stejné úrovni požadované zvládnutí *trestně procesních institutů*, jejichž uplatnění, použití v konkrétní trestní věci je nezbytné k „oživení“ trestního práva hmotného. Jedná se tu o škálu institutů typu *pravomoc a příslušnost soudů, postavení osob na řízení zúčastněných, úkony trestního řízení, zajištění osob, věci a jiných majetkových hodnot* a zvláště pak o instituty *dokazování a rozhodnutí*.
- V těchto naposledy uvedených kategoriích se koncentruje *účel trestního řízení* vyjádřený v § 1 TrŘ, resp. bez jejich reálného uplatnění a naplnění

² Srov. blíže např. KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 8n.

³ Viz podrobněji např. BLAHOŽ, J. *Soudní kontrola ústavnosti. Srovnávací pohled*. Praha: CODEX, ASPI Publishing, 2001, s. 16 – 22.

v každé konkrétní trestní kauze by tento účel zůstal pouhou normativní proklamací.

Shrnutí:

Trestního (a nejen trestního) soudce „žíví“ především a zejména trestní právo *procesní* a nikoliv primárně trestní právo *hmotné*, jak by se na první pohled mohlo zdát. Výše zmíněný vztah trestního práva hmotného a procesního je proto třeba z *praktického* hlediska chápat právě i takto.

c. Aktuální konstantní judikatura obecných soudů a Ústavního soudu k hlavnímu líčení - výběr

Význam judikatury obecných soudů v českém trestním řízení:⁴

České trestní právo procesní patří ke kontinentálnímu systému práva, v němž tzv. soudní právo (decisional law, case-law) formu, resp. formální pramen práva nepředstavuje, a to ani v podobě samotného soudního výkladu zákonů.

Ze dvou významů, které se v teorii soudního výkladu dávají, jde v tomto případě o soudní výklad sloužící ke *sjednocení* judikatury obecných soudů. Na rozdíl od sjednocujícího výkladu realizovaného procesními prostředky v rámci opravného řízení (srov. předchozí text o výkladu oficiálním a o výkladu orgánu činného v trestním řízení aplikujícího právo), je probíraná forma sjednocování judikatury povahy *neprocesní*. Její zákonnou podobu představuje výlučná kompetence Nejvyššího soudu zaujímat *stanoviska* k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu v zájmu jednotného rozhodování soudů [§ 14 odst. 3 a § 21 SSZ, čl. 12 odst. 1 písm. b), c) JŘNS].

Kromě sjednocovacích *stanovisek* přicházejí v úvahu vybraná *rozhodnutí* obecných soudů všech stupňů [§ 24 odst. 1 písm. b), odst. 2 SSZ, čl. 12 odst. 1 písm. d) JŘNS], přičemž oba druhy těchto aktů jsou publikovány ve *Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky* vydávané jmenovaným soudem (tzv. „černozelená“ sbírka, § 24 SSZ).⁵

Uvedená stanoviska a rozhodnutí, neboli judikáty, vytvářejí tzv. *konstantní judikaturu*, pokud obsahují ustálený výklad určité trestněprávní či trestně procesní právní normy; zpravidla jsou publikovány i v dalších zdrojích, jako

⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 68n.

⁵ Podle tiráže jednotlivých sešitů Sbírk, zejm. pokud jde o judikaturu ve formě *rozhodnutí*, se uvádí: „Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky je jediným pramenem, který obsahuje výlučně judikaturu vycházející z kolektivní procedury upravené (interním) předpisem, jenž se opírá o zákonné zmocnění (čl. 11 až 15 *Jednacího řádu NS* vydaného na základě § 22 odst. 1 SSZ). Výběr rozhodnutí provádějí a o zařazení rozhodnutí do Sbírk rozhodují kolegia Nejvyššího soudu [v případě její části trestní: Trestní kolegium, § 24 odst. 2 SSZ, čl. 12 odst. 1 písm. d) JŘNS]. Před projednáním jednotlivých vybraných rozhodnutí jsou tyto judikáty zaslány na připomínková místa uvedená v tiráži (čl. 15 odst. 2 JŘNS). Rozhodnutí publikovaná v této Sbírci nepředstavují názor jednotlivce ani nevycházejí z volného uvážení nakladatelství, nýbrž jsou výsledkem kolektivního projednání a kolektivního názoru o vhodnosti zveřejnění řešení nového nebo dosud neřešeného problému.“

např. ASPI aj.

Klíčovou otázkou v této souvislosti je **závaznost** zmíněné judikatury pro obecné soudy, což je citlivé v kontextu s principem nezávislosti soudů a soudců. Právě s ohledem na zmíněný princip nemůže být a není tato judikatura oficiálně obecně právně závazná. Nezávislost soudů tedy neohrožuje. Na druhé straně, má-li být nástrojem sjednocení rozhodovací činnosti obecných soudů, musí je vést určitým způsobem k tomu, že ji tyto soudy budou respektovat. Nemůže se tak stát jinak, než že ona judikatura přesvědčí obecný soud o své správnosti silou věcných argumentů, o něž se opírá. Nerespektuje-li konkrétní soud určitý judikát a jeho rozhodnutí je proto zrušeno, nestalo se tak proto, že by porušil nějakou oficiální závaznost tohoto judikátu, nýbrž proto, že se neřídil správným věcným jeho obsahem, tudíž rozhodl chybně. Na druhé straně ani konstantní judikatura nemusí být neomylná. Pokud se od ní obecný soud odchýlí a prezentuje ve svém judikátu názor jiný a správný, nelze proti tomu zásadně nic namítat.

Na druhé straně je všeobecně známo, že změnit konstantní judikaturu, zejm. ve formě sjednocovacích stanovisek NS, je mnohdy těžší než změnit samotný zákon...

Význam judikatury Ústavního soudu v českém trestním řízení:⁶

Význam nálezů Ústavního soudu je především v tom, že jsou jedním z pramenů trestního práva procesního. Tato charakteristika platí však jen pro nálezy určité kategorie, tj. nálezy **pléna** Ústavního soudu (produkty *abstraktní* kontroly ústavnosti). Naproti tomu nálezy jeho **senátů** (forma *konkrétní* kontroly ústavnosti) s problematikou forem trestního práva hmotného i procesního souvisí asi tak, jako jiné individuální akty aplikace práva obecných soudů; srov. výše výklady o konstantní judikatuře obecných soudů. Na tom nic nemění ani čl. 89 odst. 2 Úst, který zakotvuje závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. V další části sylabu se proto odkazuje pouze na **senátní nálezy** Ústavního soudu plnicí roli obdobnou té, jakou plní konstantní judikatura obecných soudů.

Jenom rozhodovací činnost Ústavního soudu, jako výsledek abstraktní kontroly ústavnosti, prezentovaný v nálezech jeho **pléna** [§ 57 odst. 1 písm. a) ÚSZ, čl. 87 odst. 1 písm. a), b) Úst] publikovaných ve **Sbírce zákonů** a ve **Sbírce nálezů a usnesení ÚS** představuje specifický **pramen** trestního práva hmotného a procesního. Na rozdíl od Parlamentu, označovaného coby zákonodárce *pozitivní*, funguje Ústavní soud v těchto případech jako zákonodárce *negativní*. Zatímco Parlament zákony „dává“, a v tom smyslu je pozitivní, Ústavní soud zákony nebo jejich části pouze „ruší“ (deroguje), v kterémžto smyslu je negativní (§ 70 odst. 1 ÚSZ); srov. např. č. 219/2010 Sb.

Plenární nálezy Ústavního soudu uvedeného typu nejsou právními předpisy, nýbrž rozhodnutími, tj. akty aplikace práva (§ 54 ÚSZ). Spíše mají blíže k

⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 70n.

precedentu, aniž bychom oba akty ztotožňovali. Jinde se chápe naopak jako obdoba normativního aktu s právní silou zákona (běžného), tedy na úrovni pramenů práva.

Specificky trestně procesním důsledkem zrušovacího plenárního nálezu Ústavního soudu je skutečnost předvídaná v § 71 odst. 1 ÚSZ. Byl-li totiž na základě právního předpisu, který byl zrušen, vydán soudem v trestním řízení rozsudek, který nabyl právní moci, ale který nebyl dosud vykonán, je zrušení takového právního předpisu důvodem pro *obnovu řízení* podle trestního řádu.

Charakter pramenů práva mají i nálezy, které ústavnost napadených zákonů jen *potvrzují*, resp. kdy Ústavní soud tímto svým rozhodnutím návrh na zrušení zákona *zamítne* (§ 70 odst. 2 ÚSZ). Ústavní soud tu vlastně jenom kvalifikovaným způsobem potvrdí návrhem zpochybněnou ústavnost napadeného zákona. Nález tohoto typu, přesněji řečeno obsahu, trestně procesní právní normu ani netvoří, ani neruší, pouze ji jako právně platnou „podepře“ z ústavněprávního pohledu, a to s účinky *ex tunc* (to na rozdíl od nálezu derogačního, jímž se zákon nebo jeho část ruší, který má podle praxe Ústavního soudu účinky *ex nunc*).

Výběr z konstantní judikatury obecných soudů a Ústavního soudu k hlavnímu líčení:⁷

Základní ustanovení:

§ 180 - R 2 Tz 25/71, R 55/1972 – zásada obžalovací

R 36/2005 – oprávnění soudu žádat státního zástupce o opatření důkazu podporujícího obžalobu

ÚS 105/2003 – n., postavení státního zastupitelství jako veřejného žalobce

§ 183 – Rt 4Tz 20/2003 – rekognice v HL

Hlavní líčení:

Příprava HL:

§ 196 – R 4/1977, R 33/2000 – přítomnost obhájce při nutné obhajobě v HL

§ 198 – R 25/1978 – náležitosti předvolání k HL

Rt 6 Tdo 844/2010 – včasnost předvolání obviněného k odročenému HL

R 18/1982 – HL na žádost obžalovaného

ÚS 166/2001 – n., umožnění účasti na soudním řízení

Veřejnost HL:

§ 199 – ÚS 44/2002 – n., veřejnost soudních jednání a její omezení

§ 200 – ÚS 80/1997 – n., restriktivní výklad výjimek ze zásady veřejnosti

⁷ Zdroj: ASPI, aktuální verze z 22. 5. 2011, Komentář k TrŘ, 6. vyd., 2008. Následující výčet judikátů se týká zejm. jednotlivých fází stadia HL; podle povahy věci je třeba obsah uvedených judikátů posuzovat s ohledem na přijaté novely TrŘ, pokud mohou tyto změny modifikovat použití uvedené judikatury.

§ 201 - ÚS 44/2002 – n., zásada veřejnosti a bezpečnostní kontroly vstupu do budovy soudu a jednací síně

Zahájení HL:

§ 202 - R 70/1980, R 1/1994, II. ÚS 542/2000, Rt 1Tz 180/92, Rt 5Tdo 1276/2006 – HL konané v nepřítomnosti obviněného

R 16/1998 – žádost o konání HL v nepřítomnosti obžalovaného, souhlas se čtením protokolů o výpovědi svědků

R 4/1977, R 33/2000 – nutná obhajoba a přítomnost obhájce u HL

ÚS 41/1998 – u., nedostavení se k HL a § 67 písm. a)

ÚS 19/2002 – n., nepřítomnost obviněného u HL v důsledku omluvené nepřítomnosti jeho obhájce

I.ÚS 1305/2009 – k nepřiměřené délce trestního řízení

Řízení HL:

§ 203 – R 36/2004 – okruh důkazů, jejichž provedení může soud uložit státnímu zástupci

R 36/2005 – oprávnění soudu žádat státního zástupce o opatření důkazu podporujícího obžalobu

§ 204 – R 40/1992 – video a audio záznamy a přenosy v/z HL

Rt 3 Tdo 335/2010 – nadbytečnost vykázání obviněného z jednací síně

Rt 11 Tdo 55/2011 - k tomu, že vykázáním obviněného z jednací síně podle § 204 TŘ nemohou být porušena jeho obhajovací práva.

Počátek HL:

§ 205 – Rt 4 To 1045/97 – počátek HL a PPO

III. ÚS 1330/11 – povinnost nařídit vyhotovení znaleckého posudku

§ 206 – Rt 5 Tdo 438/2010 – obhajoba a přednesení obžaloby

R 6/2001 – lhůta k uplatnění nároku na náhradu škody v HL

R 41/2002- skutek a popis skutku

R 40/2006 – odpovědnost zaměstnavatele za škodu způsobenou jeho zaměstnancem

ÚS 34/2000 – n., ÚS 87/2001 – n., postavení poškozeného v trestním řízení

Dokazování v HL:

§ 207 – R 49/1968 – dokazování, výslech obžalovaného, rekonstrukce

Rt 11 Tz 53/91 – hodnocení důkazů a základní zásady trestního řízení

R 3/1990 – nezávislost soudců při dokazování

I. ÚS 864/11 – k doznání obviněného v trestním řízení

§ 208 - Rt Tpjf 68/77 – procesní postavení bývalého spoluobviněného, výslech

R 29/1977 – výslech obžalovaného v nepřítomnosti spoluobžalovaných

- IV. ÚS 153/96 - právo obviněného v trestním řízení
- § 209 – R 52/1997, R 56/1984 - nezákonný výslech svědka
 Rt 5 Tdo 810/2003 – výslech utajeného svědka
 I. ÚS 481/04 – výslech anonymního svědka
 Rt 8 Tdo 362/2010 – k postupu podle § 209
 Rt 4 Tdo 426/2012 - zjištění věrohodnosti svědka.
 II. ÚS 104/1996 – n., ÚS 148/1997 – n., ochrana svědka v HL
 ÚS 33/1999 – n., ÚS 154/2001- n., subsidiarita, proporcionalita, výslech utajeného svědka
 ÚS 42/2005 -n., věrohodnost anonymního svědka
 ÚS 36/2006 – n., výpověď anonymního svědka jako základ odsouzení
- § 210 - R 64/1980 – znalec v HL
 R 1/1998 – kompetence znalce a použitelnost znaleckého posudku
 R 36/2004 – znalecký posudek předložený procesní stranou
- § 211 – Rt 4 Tz 31/1964 – čtení svědeckých protokolů při HL
 Rt 51/1977 – čtení protokolu o výslechu svědka mladšího 15 let
 R 3/1981 – chybné poučení svědka, jeho důsledky podle § 211 odst. 4
 R 9/1985 – čtení protokolu o výpovědi v HL nevyprávějícího svědka
 Rt 6 To 19/1992 – vyšetření na detektoru lži jako důkaz
 Rt 11 To 78/94 – přečtení protokolu o výpovědi místo výslechu svědka
 IV. ÚS 558/02 (ÚS 95/2003 – n.) – přečtení protokolu o výpovědi svědka a spravedlivý proces
 IV. ÚS 569/11 – k dokazování v trestním řízení a omezení práv obhajoby
- § 212 – Rt 3 To 666/2002 (R 45/2003) – nepřípustnost předestření úředního záznamu
 II. ÚS 175/06 – přečtení a předestření protokolu o výpovědi spoluobviněného
- § 213 – Rt 11 To 46/94 – úřední záznam a postup podle § 213
- § 214 – ÚS 78/1995 – n., právo vyjádřit se k důkazům
 III. ÚS 628/2000 – omezení základních práv a svobod
- § 215 – R 36/2004 – minimální využívání § 215
 Rt 5 Tz 96/2011- k povinnosti orgánů činných v trestním řízení seznámit obviněného s podklady pro vypracování znaleckého posudku
 ÚS 57/1997 – n., ÚS 46/2003 – n., ÚS 22/2004 – n., odůvodnění odmítnutých důkazů
 ÚS 122/2001 – n., ÚS 80/2004 – n., zásada kontradiktornosti HL
 ÚS 143/2001 – n., nepřípustnost „předběžné selekce důkazů“
 ÚS 164/2001 – n., princip „rovnosti zbraní“
 ÚS 26/2004 – n., opomenuté důkazy

Závěr HL:

§ 216 - ÚS 78/1995 – n., právo vyjádřit se k důkazům

§ 217 - ÚS 78/1995 – n., právo vyjádřit se k důkazům

Odročení HL:

§ 219 - Rt 8 Tz 97/99 – úkony předsedy senátu při odročení HL

R 3/1999 – zásada nezměnitelnosti senátu

NS č. j. 5 Tdo 743/2011-17 - k podmínkám odročení hlavního líčení

Rozhodnutí soudu v HL:

§ 220 - R 9/1972 – kritéria zachování totožnosti skutku

R 64/1973 – zásada obžalovací

R 33/1974 – trestný čin a skutek

R 8/1985, R 5/1988 – jednota skutku

Rt 3 Tz 73/2000 – jednota a totožnost skutku

R 41/2002, Rt 8Tdo 179/2010 – skutek a popis skutku

ÚS 21/2002 – n., zásada obžalovací a totožnost skutku

ÚS 37/2002 – u., zásada „in dubio pro reo“

ÚS 18/2003 – n., zásada „ne bis in idem“

ÚS 91/2004 – n., atributy spravedlivého procesu

§ 221 - R 38/1964 – vrácení věci z HL a zásada obžalovací

R 43/1966 - vrácení věci z HL

R 35/1967, R 41/1978 – podstatná změna okolností ve smyslu § 221 odst. 1

R 15/1985 – potřeba dalšího šetření ve smyslu § 221 odst. 1

Rt 2 Tzn 9/96 - vrácení věci z HL

ÚS 21/2001 – u. podstatná změna okolností ve smyslu § 221 odst. 1 TrŘ a totožnost skutku

§ 222 - R 14/2007, R 35/2007 – věcná nepříslušnost soudu a postoupení věci

Rt 8Tdo 157/2009 – postoupení věci jinému orgánu podle § 222 odst. 2

Rt 8 Tdo 1460/2011 - postoupení věci jinému orgánu podle § 222

§ 223 - R 64/1965 – zastavení trestního stíhání jen pro skutek a jednočinný souběh trestných činů

Rt 5 Tdo 545/2002 – popis skutku a zastavení trestního stíhání

R 50/2005 – zastavení trestního stíhání podle § 223 odst. 2

Rt 3 Tdo 1053/2010 - ne bis in idem

ÚS 18/2003 – u., ne bis in idem, „dílčí útok“ pokračování a „čin“ ve smyslu Listiny základních práv a svobod

ÚS 3/2006 – u., zastavení trestního stíhání jen pro skutek

§ 223a - Rt 6 Tdo 505/2003 – k postupu podle § 223a

§ 224 - R 46/1990 – přerušení trestního stíhání, duševní choroba

ÚS 157/2005 – postup soudu podle § 224 odst. 5

- § 225 - Rt 7 Tdo 536/2006, R 4/2007 - postup podle § 225 odst. 2
 ÚS 102/2004 – n., postup podle § 225 odst. 2
- § 226 - R 46/1963 – základ rozhodnutí soudu a § 2 odst. 5
 R 14/1964 – rozhodnutí podle § 226 písm. a)
 R 6/1965, R 37/1989, R 9/2007 - rozhodnutí podle § 226 písm. b)
 R 26/1965 - rozhodnutí podle § 226 písm. c)
 R 29/1971 - rozhodnutí podle § 226 písm. d)
 R 34/1977 – vyloučený jednočinný souběh pro faktickou konzumpci a zproštění obžaloby
 R 39/1977 – vyloučený jednočinný souběh a zproštění obžaloby
 R 40/1980 – vícečinný souběh a zproštění obžaloby
 R 36/1992 – nutná obrana a § 226 písm. b), e)
 ÚS 128/2001 – n., ÚS 37/2002 – u., ÚS 116/2004 – n., in dubio pro reo a § 226 písm. a), c)
- § 227 - R 23/1990 – k podmínkám postupu podle § 227
 Rt 8 Tdo 426/2009 - k podmínkám postupu podle § 227 TrŘ a společný trest ve smyslu § 45 TrZ
- § 228 – R 48/1962 – nepřipuštění uplatnění nároku na NŠ v TR
 R 32/1963 – uložení povinnosti k NŠ
 R 34/1963 – povinnost k rozhodnutí o NŠ
 R 29/1965, R 32/1965, R 41/1971, R 17/1973 – použití mimotrestních právních předpisů při rozhodování o NŠ
 R 11/1967, R 5/1968, R 35/1980, 45/1993 – o NŠ nelze rozhodnout ex offio
 R 29/1969 – uplatnění nároku na NŠ způsobené pracovníkem organizace, který je s ní v pracovním poměru
 R 34/1974 – „majetková škoda způsobená trestným činem“
 R 25/1993 – solidární a dělená odpovědnost za NŠ u spolupachatelů
 R 18/2004 – důsledky „souběhu“ občanskoprávního a adhezního řízení
 R 22/2006 – přechod uplatněného nároku na NŠ na právní nástupce poškozeného
 R 58/2006 – odpovědnost účastníka na trestném činu za NŠ
 Rt 8 Tdo 177/2012 - k otázce totožnosti skutku, k srovnání § 60a tr. zák. a § 228 tr. řádu
 ÚS 34/2000 – u., ÚS 87/2001 – n., postavení poškozeného a koncepce trestního řízení
 Rt 11 Tdo 561/2010 – rozsah NŠ způsobené osobou jednající za osobu jinou
 Rt 8 Tdo 472/2010 – povinnost k NŠ a povinnost pachatele ve smyslu § 85 odst. 2 TrZ
 Rt 4 Tdo 3/2010 – předmět adhezního řízení
 I. ÚS 2445/09 - porušení práva na spravedlivý proces

- §229 – R 3/1962 – nemožnost odkázání na pořad občanského práva
Rt 5 Tdo 176/2007 – adhezní řízení, zákaz reformace in peius
- § 231 - R 5/1999 – rozhodnutí mimo HL po podání odporu proti trestnímu příkazu

d. Proces tvorby konstantní judikatury obecných soudů

Konstantní judikatura obecných soudů v odvětvích trestního práva hmotného a procesního má základ ve *vlastní rozhodovací činnosti obecných soudů* všech stupňů na úseku trestním.

Utváří se *postupem*, jenž má oporu v **zák. č. 6/2002 Sb.**, o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (**zákon o soudech a soudcích**), ve znění pozdějších předpisů, jakož i v **Jednacím řádu NS**.

Svěřuje se do kompetence *Nejvyššího soudu* (dále i „NS“), *vrchních soudů* (dále i „VS“), *krajských soudů* (dále i „KS“) a *okresních soudů* (dále i „OS“).

Podle citovaného zákona o soudech a soudcích jsou úkoly v tomto směru *hierarchicky* svěřeny soudům obecným takto:

NS:

§ 14 odst. 3

Nejvyšší soud sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v ... **trestním řízení** a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá *stanoviska* k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.

§ 24

Nejvyšší soud vydává **Sbírku soudních rozhodnutí a stanovisek**, ve které se v zájmu jednotného rozhodování soudů uveřejňují

a) *stanoviska* Nejvyššího soudu zaujatá kolegií nebo plénem podle § 14 odst. 3,

b) *vybraná rozhodnutí* Nejvyššího soudu a ostatních soudů.

Výběr rozhodnutí podle odstavce 1 písm. b) provádí příslušná kolegia. Usnáší se o tom nadpoloviční většinou všech svých členů.

VS:

§ 28

Předseda vrchního soudu dává na základě pravomocných rozhodnutí vrchního soudu a soudů, které patří do obvodu vrchního soudu, Nejvyššímu soudu podněty ke sjednocení *rozhodování* soudů.

Je-li o to požádán Nejvyšším soudem, podává předseda vrchního soudu vyjádření před zaujetím *stanoviska* Nejvyšším soudem (§ 14 odst. 3).

KS:

§ 32

Předseda krajského soudu dává na základě pravomocných rozhodnutí krajského soudu a okresních soudů, které patří do obvodu krajského soudu, Nejvyššímu soudu podněty ke sjednocení *rozhodování* soudů;

Je-li o to požádán Nejvyšším soudem, podává předseda krajského soudu vyjádření před zaujetím *stanoviska* Nejvyšším soudem (§ 14 odst. 3);

OS:

§ 36

Předseda okresního soudu dává na základě pravomocných rozhodnutí okresního soudu Nejvyššímu soudu podněty ke sjednocení *rozhodování* soudů.

Na stupních **krajských** a **vrchních** soudů působí na úseku zobecňovací činnosti směřující k vytváření konstantní trestní judikatury tzv. **evidenční senáty**.⁸ Úkoly určených soudců trestního kolegia NS v evidenčním senátu stanoví *Rozvrh práce* jmenovaného soudu. Je pravdou, že ne na všech stupních obecných soudů pracují zmíněné senáty stejně intenzívně. Za cenu jistého zjednodušení lze vysledovat určitou přímou úměru spočívající v tom, že čím *vyšší* stupeň obecného soudnictví, tím *intenzivnější* zobecňovací produkce. A naopak.

Jak již řečeno, na obsahovém formování konstantní judikatury obecných soudů se kromě soudců trestního kolegia s hlasem rozhodujícím podílejí další subjekty vstupující do věcné diskuse k jednotlivým návrhům **sjednocovacích stanovisek** a **vybraných rozhodnutí** určených k publikaci ve Sbírce.

Děje se tak cestou **připomínkového řízení**, jehož se zúčastní tzv. **připomínková místa**. Mezi ně patří zejména: *Nejvyšší správní soud, vrchní soudy a krajské soudy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Česká advokátní komora, právnické fakulty univerzit, Ústav státu a práva AV ČR, Institut pro kriminologii a sociální prevenci a Nejvyšší státní zastupitelství*.

Soubor judikátů navržených do Sbírky a připomínky k nim projedná trestní kolegium NS na neveřejném zasedání, popř. za účasti pozvaných zástupců zejm. připomínkových míst.

Podle čl. 15 odst. 7 JŘNS k zaujetí (sjednocovacího) **stanoviska** a přijetí usnesení, jímž se rozhoduje o zařazení **rozhodnutí** do Sbírky, je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů trestního kolegia; všichni přítomní členové kolegia jsou povinni hlasovat.

Uvedená procedura platí jak pro tzv. **první poradu** trestního kolegia, tak i pro jeho **druhou poradou**, jíž jsou vyhrazeny návrhy, které v první poradě nebyly zásadně zamítnuty, nicméně pro definitivní přijetí vyžadují určitá zpřesnění, popř. doplnění, která musejí respektovat rozhodující intenci trestního kolegia danou z první do druhé porady pro úpravu přesunutého judikátu.

e. Tématické okruhy k diskusi na semináři:

1. Soudní výklad trestního zákona a trestního řádu podaný obecným soudem a Ústavním soudem – podstata a závaznost

⁸ Podrobnosti stanoví *Instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 20/2002-SM*, kterou se upravuje postup při evidenci a zařazování rozhodnutí okresních, krajských a vrchních soudů do systému elektronické evidence soudní judikatury (programu JUDIKATURA); srov. zejm. § 1 odst. 1 písm. b), § 2 písm. b), § 3; § 13 odst. 1 Instrukce; podle § 5 odst. 1 Instrukce: „Z hlediska významu pro rozhodovací činnost soudů se rozhodnutí evidují v následujících skupinách:

A - Významná rozhodnutí zásadní povahy navržená k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, určená k zařazení do centrální evidence; ...“

2. Rozbor aktuálního judikátu obecného soudu z posledního čísla Sbírky rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní (podle vlastního výběru studujících)
3. Rozbor aktuálního sjednocovacího stanoviska trestního kolegia NS z posledního čísla Sbírky rozhodnutí a stanovisek NS, část trestní (podle vlastního výběru studujících)
4. Rozbor aktuálního judikátu Ústavního soudu (senátního nálezu trestní povahy) z posledního čísla Sbírky nálezů a usnesení ÚS (podle vlastního výběru studujících)

II. Role soudu v hlavním líčení

a. Účel trestního řízení a jeho naplňování v hlavním líčení soudem

Účel trestního řízení (§ 1)

1) Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, **aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni**. Řízení přitom musí působit k **upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů** v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

2) Pomáhat k dosažení účelu trestního řízení je právem a podle ustanovení tohoto zákona i povinností občanů.

Je dán **čtyřmi** níže uvedenými dílčími cíli, relativně samostatnými, zároveň však navzájem propojenými:

1) ... aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni:

Zásada **zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností** ve smyslu § 2 odst. 5 TrŘ. Je důležitá i pro formování podkladu pro rozhodnutí soudu v HL.

2) ... upevňování zákonnosti:

Zásada **řádného zákonného procesu** ve smyslu čl. 8 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 1 TrŘ.

3) ... předcházení a zamezování trestné činnosti:

Povinnost soudu **objasňovat při projednávání věci příčiny**, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání; § 89 odst. 1 písm. f), § 184 odst. 1.

4) ... výchova občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti:

Zásada **veřejnosti** ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 10 TrŘ.

Zásada **spolupráce se zájmovými sdruženími občanů** ve smyslu § 3, § 6.

Nedostatečné naplnění každého jednoho z nich může nepříznivě ovlivnit dosažení účelů (cílů) ostatních, které jsou tak či onak propojeny s některými **základními zásadami trestního řízení (trestního práva procesního)**, viz dále, resp. s konkrétními povinnostmi soudu zejm. při dokazování. Proto i jejich porušování či nerespektování znamená ohrožení účelu (účelů) trestního řízení.

Např.: jen laxní zjišťování trestných činů, resp. jejich pachatelů, anebo i jejich náležité zjištění, avšak nespravedlivé potrestání přinejmenším ohrožuje naplnění cílů uvedených pod č. **1), 3) a 4)**. Porušování zákonnosti trestního řízení nese s sebou nejen rezignaci na cíl uvedený pod č. **2)**, nýbrž i ohrožení cíle uvedeného pod č. **1) – spravedlivé potrestání podle (trestního) zákona⁹**, nebo cíle pod č. **4)**.

⁹ Např. neúměrná délka trestního řízení (tj. porušení § 2 odst. 4 TrŘ) a její nezohlednění či chybné zohlednění ve smyslu § 39 odst. 3 TrZ.

Naznačené souvislosti musí mít na paměti především a zejména **soud** jako klíčový orgán činný v trestním řízení ve stadiu HL, spojeného s **nejširším** uplatněním **základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)**, má-li být účel trestního procesu v tomto stadiu trestního řízení skutečně naplněn, a to pokud možno v každé konkrétní trestní věci.

Soud může za určitých podmínek dokonce napravit pochybení výše uvedeného charakteru, jichž se dopustily orgány činné v trestním řízení v jeho předsoudním stadiu, tj. v přípravném řízení trestním, zejm. pokud jde o (ne)zákonost trestního procesu.

Takto daná odpovědnost soudu v HL determinuje i jeho úlohu a její význam. To vše se umocňuje také tím, že soud svoji roli hraje v rámci klíčového stadia trestního řízení, tj. právě hlavního líčení, neboť se v něm rozhoduje o základních otázkách trestního práva hmotného, tzn. o **vině** a **trestu**, kromě otázek dalších.

b. Příprava hlavního líčení a úkoly předsedy senátu

Perfektní příprava HL, zahrnující v širším smyslu **přezkoumání obžaloby** (§ 181, § 185, § 186), jež napadla u soudu konkrétnímu soudci podle **rozvruhu práce** (§ 1 *Vnitřního a kancelářského řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy* č. 9/2010 Sbírkou instrukcí a směrnic /SIS/, ve znění pozdějších předpisů), a neproběhlo-li *předběžné projednání obžaloby* (§ 188) následné **doručení obžaloby** (§ 196), **zařízení náhradního soudce** (§ 197) a **nařízení HL** (§ 198), je z hlediska účelu trestního řízení vůbec a účelu samotného HL zvláště, **nezastupitelná**.

Příprava HL v užším smyslu zahrnuje pouze úkony ve smyslu HL. XIII., odd. 1.: **doručení obžaloby** (§ 196), **zařízení náhradního soudce** (§ 197), **nařízení hlavního líčení** (§ 198).

Imperfektní příprava HL ve výše naznačeném smyslu (širším a užším) vede zpravidla k průtahům v trestním řízení způsobeným odstraňováním překážek, které měly být odstraněny už v průběhu náležité přípravy HL.

Např.: závažné porušení procesních předpisů v přípravném řízení zajišťujících právo obhajoby [§ 186 písm. e), § 188 odst. 1 písm. e)], či nedostatečné objasnění základních skutkových okolností případu, bez nichž nelze ve věci rozhodnout [§ 186 písm. f), § 188 odst. 1 písm. e)], pokud nebylo zachyceno a odstraněno již cestou PPO, nelze po jejich zjištění až v HL odstranit vrácením věci státnímu zástupci (§ 221 odst. 1), neboť důvody tohoto naposledy uvedeného procesního postupu jsou jiné, než uvedené shora u PPO; soudu pak nezbývá, než si „nedodělek“ z přípravného řízení „dodělat“ sám, což spolehlivě zaručí zmíněné průtahy v řízení.

Stejně důsledky má i „přehlédnutí“ nepřislušnosti soudu, zejm. místní, kdy ve svém důsledku soud takto nepřislušný musí věc rozhodnout sám, zjistí-li tento fakt až v HL [§ 185, § 186 písm. a), § 222 odst. 1].

Úzce propojeny jsou úkony podle § 196 a § 198 TrŘ.

Doručení obžaloby (§ 196):

1) Neučinil-li soud některé z rozhodnutí uvedených v § 188 odst. 1 a 2, dá předseda senátu **opis obžaloby** doručit obžalovanému a jeho obhájci, a je-li obžalovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, také jeho zákonnému zástupci; opis obžaloby dá doručit poškozenému, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé. Bylo-li v obžalobě navrženo zabránění věci náležející jiné osobě než obžalovanému, dá předseda senátu doručit opis obžaloby též této osobě.

2) Osoby, jimž se opis obžaloby doručuje, je nutno zároveň vyzvat, aby návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení včas soudu sdělily a uvedly okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny.

3) Opis obžaloby musí být doručen nejpozději s předvoláním k hlavnímu líčení nebo s vyrozuměním o něm.

Nařízení hlavního líčení (§ 198):

1) Den hlavního líčení stanoví předseda senátu tak, aby obžalovaný od doručení **předvolání**, státní zástupce a obhájce od **vyrozumění** měli alespoň lhůtu pěti pracovních dnů k přípravě. Tuto lhůtu lze zkrátit jen s jejich souhlasem, a pokud jde o obžalovaného, jen tehdy, jestliže se k hlavnímu líčení dostaví a o jeho provedení výslovně žádá. U ostatních osob, které se k hlavnímu líčení předvolávají nebo o něm vyrozumívají, je třeba zachovat zpravidla aspoň třídní lhůtu.

2) O hlavním líčení se vyrozumí státní zástupce, zákonný zástupce a obhájce obžalovaného, jakož i poškozený a zúčastněná osoba. Mají-li poškozený nebo zúčastněná osoba zmocněnce, vyrozumějí se o hlavním líčení jen jejich zmocněnci. Poškozeného je třeba ve vyrozumění upozornit, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku na náhradu škody rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování.

3) Při nařízení hlavního líčení učiní předseda senátu také všechna opatření, jichž je třeba k zajištění jeho řádného průběhu a k tomu, aby věc bylo možné projednat a rozhodnout bez odročení.

Opomenutí některého z adresátů doručované obžaloby, resp. nikoli řádné její doručení, např. obžalovanému ne do vlastních rukou [§ 64 odst. 1 písm. a)], nebo jejich opožděné předvolání k HL či vyrozumění o něm, zejm. obžalovaného.

Např.: opožděné tak, že nebude zachována zákonná lhůta na jeho přípravu k HL, aniž s jejím zkrácením obžalovaný souhlasil, i když se k HL dostavil, ovšem výslovně nepožádal o jeho provedení (§ 198 odst. 1), má za následek nemožnost konání HL a tudíž nutnost jeho odročení na nový termín, tedy průtahy; § 202 odst. 2 písm. a).

Stejně důsledky má např. i opomenutí předvolat svědka k odročenému HL, z kteréhožto důvodu, tj. potřeby osobního výslechu tohoto svědka, na němž trvají soud i procesní strany, bylo původní HL odročeno (§ 211 odst. 1, § 219 odst. 1).

Zařízení náhradního soudce (§ 197):

1) Bude-li hlavní líčení podle očekávání trvat delší dobu, zařídí předseda senátu, aby se ho zúčastnil jeden nebo dva soudci nebo přísedící náhradní.

2) Náhradní soudce nebo přísedící má při hlavním líčení **postavení člena senátu**. Porady a hlasování se však zúčastní jen v tom případě, je-li přibrán na místo soudce nebo přísedícího, kterému zabránila nějaká překážka v další účasti na hlavním líčení. Soudce nebo přísedící, za něhož nastoupil náhradní soudce nebo přísedící, se hlavního líčení dále již nezúčastní.

Institut náhradního soudce / přisedícího je garancí zásady **bezprostřednosti** (§ 2 odst. 12).

Špatný odhad soudce v tomto ohledu, tedy že náhradního soudce nebude zapotřebí, zejm. s ohledem na předpokládanou délku trvání HL a v té spojitosti existující rizika onemocnění soudce či přisedícího, může mít opět za následek průtahy v řízení. Nastane-li takovýto výpadek v senátu, bez možnosti náhrady, a změní-li se proto jeho složení, neboť do senátu nastoupí nový předseda nebo člen, musí být HL provedeno znovu, jsou-li tu podmínky § 219 odst. 3.

Např.: jeden nejmenovaný předseda senátu nalézacího soudu ve složitě hospodářské trestní věci, „líčené“ bez náhradního soudce, neodhadl možnou dobu trvání HL; poté, co dosáhl zákonné věkové hranice povinného odchodu do důchodu v průběhu soudního řízení, musel svou profesi soudce opustit; HL muselo být proto konáno celé znovu pod předsednictvím nového soudce.

Po technicko administrativní stránce spočívá odpovědnost za perfektní přípravu HL v užším smyslu nejen na soudci (předsedovi senátu, samosoudci), nýbrž i na **soudní kanceláři trestního oddělení** (tzv. „**trestní kancelář**“) příslušného soudu (§ 1 vyhl. MSČR č. 37/1992 Sb., o *Jednacím řádu pro okresní a krajské soudy*, ve znění pozdějších předpisů).

Trestní kancelář, její v převážné míře pracovnice, provádí pro stejnojmenné oddělení soudu, jeho soudce, administrativní a jiné kancelářské práce na základě tzv. **referátu soudce ve spise**. Ten v něm musí vyčerpávajícím způsobem uvést koho, na jaký termín, s jakou soudní písemností v rámci téže zásilky, s jakou písemností adresáta a jakým způsobem obeslat k HL. K tomu slouží **vzory** (§ 11 až 11b *Vnitřního a kancelářského řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy* č. 9/2010 Sbírky instrukcí a směrnic /SIS/, ve znění pozdějších předpisů).¹⁰

Proto nejen na úrovni soudce, ale i **soudní administrativy** mohou nastat chyby, mnohdy vedoucí ke zmaření HL.

Veřejnost HL

Zásada veřejnosti (§ 199 TrŘ, čl. 38 odst. 2 Listiny):

1) Hlavní líčení koná soud zásadně veřejně.

2) Má přitom na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci soudem a aby se co nejúčinněji projevilo **výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost** ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. **Ve vhodných případech provádí proto hlavní líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného**. V tom případě o konání hlavního líčení vyrozumí zájmové sdružení, občanů, jež může účast občanů zajistit a účinně přispět ke splnění účelu sledovaného veřejným konáním hlavního líčení.

¹⁰ Viz též FENYK, J. *Veřejná žaloba. II. díl*. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Sv. 63, Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2002. PŮRY, F., ŠÁMAL, P., URBÁNEK, J. *Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011.

Pro HL je zvláště typické **nejširší uplatnění základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)**. Svým způsobem zásadou **profilující** HL je **zásada veřejnosti**, byť platná nikoliv bezvýjimečně. Zásada veřejnosti je na jedné straně relativizována „přípustnými výjimkami“ z ní, na druhé straně i tyto výjimky jsou relativizovány „jinými opatřeními soudu“ ve smyslu § 201 odst. 2. Uplatněním zásady veřejnosti se sleduje zejména cíl vyjádřený v § 199 odst. 2: **výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost**, zejm. mechanismem **prevence**. Kromě toho uvedená zásada sleduje významným způsobem **kontrolu** výkonu trestní justice samotnými soudy, včetně garancí procesních práv obviněného, a to ze strany přítomné veřejnosti.

Provádění hlavního líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného, je dnes již spíše minulostí. Dříve se tento způsob uplatňování zásady veřejnosti spojoval typicky s trestními případy, které vyvolaly ve zmíněných místech značný ohlas. Za dob existence vojenské justice (do 31. 12. 1993) byly poměrně častou praxí HL konaná u vojenských útvarů, kde došlo k trestné činnosti, resp. jejichž příslušníci se jí dopustili.

Problematickou podmínkou konání těchto tzv. **výjezdních zasedání soudů** (ať již civilních či vojenských) byla a je zákonem požadovaná „**vhodnost případů**“. To znamená trestních kauz, skutečně se „hodících“ k jejich veřejnému projednání jaksi „na půl cesty“ trestní justice k veřejnosti, tedy mimo soudní budovu a jednací síň. Kritériem vhodnosti případu v naznačeném smyslu byla typicky potřeba zapůsobit na širší veřejnost **odsuzujícím rozsudkem**.¹¹ Toto očekávání pak mohlo nepříznivě ovlivňovat vlastní průběh a rozhodování v HL, tedy i odpovědnost soudu za nestrannost, objektivnost a spravedlivost v tomto směru. Zejména některé zásady procesního dokazování by mohly být tímto přístupem ohroženy; srov. § 2 odst. 5, i když jiná základní zásada by měla být naopak vůči výjezdním zasedáním soudů vstřícná; srov. § 2 odst. 7.

Nezanedbatelnou a nikoliv pozitivní stránkou takovýchto HL byla z povahy věci i absence nezbytného odborného a technického zázemí, které objekty restauračního či výrobně-provozního typu, PVS („politicko výchovné světnice“ u vojenských útvarů), v lepším případě některé kulturní domy jen s obtížemi mohly nabídnout.¹²

¹¹ Pokud lze i z minula přehlédnout, jen obtížně, ne-li zcela vůbec, bylo možno zaznamenat výjezdní HL, které by mělo místní veřejnosti demonstrovat, jak se „správně podle zákona **zprošťuje obžaloby**.“ Dokumentuje to koneckonců svým způsobem i konstatování jednoho nejmenovaného vojenského prokurátora po návratu z výjezdního HL, když na otázku náčelníka příslušné VOP (Vojenská obvodová prokuratura), „Tak jak jste dnes ve V. dopadli ... soudruhu podplukovníku?“ dotázaný odpověděl: „Málem byl průšvih, soudruhu náčelníku, protože se to důkazně začalo vyvíjet tak, že hrozilo před celým útvarem zproštění. Nakonec jsme to ustáli.“

¹² Zcela jiný charakter a smysl by měly mít v této souvislosti dnešní úvahy a, mimochodem jen zcela ojedinělé, praktické pokusy o výkon trestní spravedlnosti cestou **zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného soudního řízení** za využití „**mobilních jednacích sání**“. Zvláště ve spojení s kriminalitou páchanou při sportovních utkáních se od této myšlenky hodně očekávalo.

Vyloučení veřejnosti (§ 200):

1) Při hlavním líčení může být veřejnost vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci **ohrozilo utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnost** nebo **nerušený průběh jednání**, anebo **bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků**; k témuž účelu může předseda senátu učinit i **jiná přiměřená opatření**. Veřejnost lze vyloučit také jen pro část hlavního líčení. Vystupuje-li před soudem osoba uvedená v § 102a odst. 1 bez utajení totožnosti nebo podoby, veřejnost se vyloučí vždy.

2) Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně.

3) O vyloučení veřejnosti rozhodne soud po slyšení stran usnesením, které veřejně vyhlásí.

Zákonem přípustné výjimky ze zásady veřejnosti jsou důsledkem vyvažování zájmu na veřejném projednávání trestních věcí, to z důvodů uvedených shora, a zájmu na vyloučení této veřejnosti z důvodů, které toho svou povahou rovněž vyžadují. Produktem těchto úvah zákonodárce jsou právě ony výjimky ze zásady veřejnosti HL, resp. **důvody veřejnost vylučující**. Je k diskusi, proč platná právní úprava jako důvod vyloučení veřejnosti z HL neuvádí jiný důležitý zájem i **obžalovaného**?¹³ Je třeba připomenout, že to platí jen v trestních věcech **dospělých**, nikoliv mladistvých, kde by bylo možné hovořit naopak o důvodech připouštějících veřejnost HL.¹⁴

Jiná přiměřená opatření (§ 200 odst. 1) směřující k témuž cíli jako vyloučení veřejnosti z výše taxativně uvedených důvodů, která je nutno zároveň odlišovat od „**jiných opatření**“ ve smyslu § 201, mohou spočívat např. v takovém technickém provedení výslechu utajeného **civilního** svědka (§ 55 odst. 2),¹⁵ které znemožňuje odhalit jeho totožnost podle podoby i jeho hlasu. Konkrétně k tomu slouží u některých soudů, jako např. u Krajského soudu v Brně, speciálně vybavené místnosti pro takové svědky se zvláštním vchodem, které jsou technicky propojeny s jednací síní.

Bezvýjimečně veřejně se vyhláší rozsudek.

Kontradiktornost HL se nutně projevuje i při rozhodování o uplatnění, či neuplatnění zásady veřejnosti.

Jiná opatření soudu (§ 201):

1) I když veřejnost **nebyla** vyloučena podle § 200, může soud odepřít přístup k hlavnímu líčení **nezletilým a těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení**. Může také učinit **nezbytná opatření proti přepřelování jednací síně**.

2) I když veřejnost **byla** vyloučena podle § 200, může soud z důležitých důvodů povolit **jednotlivým osobám** k hlavnímu líčení přístup. Na žádost obžalovaného musí být povolen přístup dvěma jeho **důvěrníkům**. Je-li obžalovaných více, má právo na volbu důvěrníků každý z nich. Jestliže by tak celkový počet důvěrníků vzrostl na více než šest a obžalovaní se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr soud. Byla-li veřejnost vyloučena pro ohrožení utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, případně bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků, mohou být za důvěrníky zvoleny jen takové osoby, proti nimž nemá soud námitek.

¹³ Srov. v tomto ohledu § 249 odst. 3 zák. č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok SR.

¹⁴ Zde platí naopak **zásada neveřejnosti** ve smyslu § 54 odst. 1 ZSM plynoucí z dikce zákona: „Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.“

¹⁵ Ochranu utajeného **policejního** svědka (§ 102a TrŘ), vystupuje-li v HL bez utajení totožnosti nebo podoby, a to cestou vyloučení veřejnosti, výslovně nařizuje § 200 odst. 1 věta poslední.

3) Byla-li veřejnost vyloučena pro ohrožení utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, upozorní předseda senátu přítomné na trestní následky toho, kdyby nepovolaným osobám vyjevili informace, o nichž se při jednání dovědí; může též zakázat, aby si přítomní činili písemné poznámky.

Při absenci některého z důvodů umožňujících vyloučit veřejnost z HL může nastat situace, kdy by nebylo přesto vhodné určitým osobám přítomnost dovolit. Důvody pro takovéto omezení se proto váží **striktně pouze na tu či onu osobu**, nikoliv na jiné skutečnosti, objektivní povahy.

Např.: typicky jde o podnapilé, kteří vykřikují z lavic pro veřejnost a tím ruší HL, nebo také o alkoholem posilněné svědky (může jít i o osoby, které předvolání k HL natolik stresuje, že se k němu nakonec dostaví „pod vlivem“); zde může nastat pro soud komplikace v tom, že výslech takového svědka pokládá za nutný; zcela pragmaticky vzato, je-li podnapilý svědek výslechu schopen tak, že i výstup z něj bude použitelný, soud ho vyslechne a poté vykáže z jednací síně, není-li výslechu schopen, přičemž nebude splněna jedna z podmínek čtení protokolu o jeho výpovědi ve smyslu § 211 odst. 1 TrŘ (soud nepokládá osobní výslech za nutný), nezbude, než HL odročit za účelem osobního výslechu takového svědka.

Nezbytná opatření proti přeplňování jednací síně směřují k zachování důstojnosti veřejného HL.¹⁶

Např.: při očekávaném mimořádném zájmu širší veřejnosti, což zkušený soudce podle předmětu nařízeného HL může spolehlivě odhadnout,¹⁷ mohou být vydány **vstupenky**¹⁸ v počtu odpovídajícímu kapacitě jednací síně obsazené výhradně sedícími; ty se vydávají každému, kdo přijde, až do naplnění zmíněné kapacity; později příchozí se pak nemohou domáhat vstupu na HL s poukazem, že veřejnost vyloučena nebyla.¹⁹

Důležitými důvody, pro které může soud povolit **jednotlivým osobám** k hlavnímu líčení přístup mohou být i důvody studijní.

Např.: díky tomu se mohou zúčastnit studující právnických fakult HL, kde byla jinak veřejnost vyloučena, přirozeně respektují-li i povinnosti plynoucí z § 201 odst. 3.

¹⁶ To, co může být tolerováno na akademické půdě bez újmy na důstojnosti pedagogického procesu, např. při přednáškách obsazené schody poslucháren a okenní parapety, je nepřijatelné v jednací síni soudu, kde probíhá HL.

¹⁷ Např. svého času u Krajského soudu v Brně projednávaný případ násilné trestné činnosti, k níž došlo v souvislosti s „únosem“ romské nevěsty a nesplněným slibem stran jejího věna ...

¹⁸ Srov. § 39 odst. 3 *Vnitřního a kancelářského řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy č. 9/2010* Sbírky instrukcí a směrnic /SIS/, ve znění pozdějších předpisů: „Rozhodne-li předseda senátu (samosoudce) o tom, že v rámci opatření proti přeplňování jednací síně bude přístup do ní upraven vydáváním **vstupenek**, správa soudu podle jeho požadavku zajistí vydání příslušného počtu vstupenek odpovídajícímu počtu míst k sezení pro veřejnost v jednací síni a poskytne i další součinnost (např. zajistí zaměstnance k vydávání vstupenek před jednací síní).

¹⁹ Není nic obtížného si představit i **zneužití** „režimu vstupenek“ k faktickému vyloučení nebo aspoň výraznému omezení veřejnosti v její možnosti účastnit se HL. Pro HL se vybere nejmenší jednací síň u příslušného soudu a na počet sedadel, která nabízí, se předem vydají vstupenky „spolehlivé veřejnosti“. Dalším zájemcům o HL se sdělí, že je již „obsazeno.“ Údajně tato praxe nebyla cizí některým soudům v dobách předlistopadových, v trestních kauzách disidentů, kde je snadné si domyslet, kým mohla být zastoupena ona „spolehlivá veřejnost“.

Institut **důvěrníka** obžalovaného nemá *ratio* v tom, aby se obžalovaný v jednací síni, při vyloučené veřejnosti snad „nebál“, ale samozřejmě v tom, aby byl oporou obžalovanému coby subjektu presumpce nevinny a zejména pak aby, sice jen omezeně, suploval absentující kontrolní funkci veřejnosti v HL.

Zahájení HL

Přítomnost při HL (§ 202)

1) Hlavní líčení se koná za **stálé přítomnosti** všech členů senátu, zapisovatele a státního zástupce. Přítomnost obžalovaného nebo jiných osob může být zajištěna i prostřednictvím **videokonferenčního** zařízení; § 111a se užíje obdobně.

2) **V nepřítomnosti obžalovaného** může se hlavní líčení provést, jen když soud má za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení dosáhnout i bez přítomnosti obžalovaného, a přitom

a) obžaloba byla obžalovanému řádně doručena a obžalovaný byl k hlavnímu líčení včas a řádně předvolán a

b) o skutku, který je předmětem obžaloby, byl obžalovaný už některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut a bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání (§ 160) a obviněný byl upozorněn na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování (§ 166 odst. 1).

3) **Nedostaví-li se obžalovaný bez řádné omluvy** k hlavnímu líčení a soud rozhodne o tom, že se hlavní líčení bude konat v nepřítomnosti obžalovaného, lze v hlavním líčení protokoly o výslechu svědků, znalců a spoluobviněných přečíst nebo **obrazové a zvukové záznamy pořízené o jejich výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení** přehrát za podmínek uvedených v § 211.

4) Hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného **nelze** konat, je-li obžalovaný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebo jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. V případech nutné obhajoby (§ 36) nelze konat hlavní líčení bez přítomnosti obhájce.

5) Ustanovení první věty odstavce 4 se neužije, pokud obžalovaný požádá, aby hlavní líčení bylo konáno v jeho nepřítomnosti. Ustanovení odstavce 3 se tu užíje přiměřeně.

Požadavek **stálé přítomnosti** všech členů senátu, zapisovatele a státního zástupce prakticky znamená, že dojde-li k „výpadku“ u kterékoliv kategorie těchto osob, který nelze v rozumném čase nahradit, musí být HL odročeno (§ 219 odst. 1, překážka, pro kterou nelze HL provést).

Pro naplnění účelu trestního řízení v HL před soudem je zásadní **přítomnost obžalovaného**. Proto konání HL v jeho nepřítomnosti podléhá taxativně stanoveným výjimkám, které v podstatě vycházejí z požadavku respektování některých **základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)**. Zejména to platí pro zásadu **řádného zákonného procesu**, zásadu **práva na obhajobu** a zásadu **zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností**.

Naproti tomu v případě **neomluvené nepřítomnosti obžalovaného** u HL není důvodu jej „šetřit“, když se takto ve skutečnosti své určité ochrany v procesu sám vzdává. Zároveň je tu zájem na odstraňování zbytečných průtahů v trestním řízení, které by jinak nastávaly, nebýt možnosti soudu postupovat podle § 202 odst. 3. Z podobné logiky věci vychází i možnost konání HL v nepřítomnosti, pokud se práva účasti u HL obžalovaný vzdá způsobem popsáním v § 202 odst. 5. Naposledy citované ustanovení reaguje na situace z praxe, kdy mnozí obvinění ve vazbě či ve výkonu trestu odnětí svobody nechtěli zvyšovat své náklady jejich výkonu eskortami k HL, pokud by byli odsouzeni [§ 152 odst. 1

písm. a), d)]. Dokud tato úprava neexistovala, i když se HL z těchto důvodů účastnit nechtěli, museli být přesto k němu eskortováni.²⁰

Jinak kategorický zákaz konání HL v nepřítomnosti obžalovaného ve smyslu § 202 odst. 4 sleduje opět naplnění zejména **zásady práva na obhajobu**, a to i proti vůli obžalovaného, jde-li o obhajobu **nutnou**, s výjimkou zmíněnou v odst. 5.

Řízení HL

Oprávnění předsedy senátu a senátu (§203)

1) Hlavní líčení řídí a, nestanoví-li zákon jinak, **dokazování** provádí předseda senátu. **Provedením jednotlivého důkazu** nebo **úkonu** může pověřit člena senátu, anebo může jeho **provedení uložit** státnímu zástupci za podmínek § 180 odst. 3. Tím není dotčeno právo státního zástupce, obžalovaného a jeho obhájce žádat o provedení důkazu podle § 215 odst. 2.

2) Je povinen přitom dbát, aby byla zachována **důstojnost** a **vážnost** soudního jednání, aby hlavní líčení nebylo zdržováno **výklady, které nemají vztah k projednávané věci**, a aby bylo zaměřeno co nejučinněji k objasnění věci.

3) Kdo se cítí opatřením předsedy senátu při řízení hlavního líčení zkrácen, může žádat, aby rozhodl senát. Takovou žádost i rozhodnutí o ní je třeba zaznamenat v protokole.

Vykázání osob (§ 204)

1) Osoby, které ruší pořádek, může předseda senátu z jednací síně **vykázat**.

2) **Obžalovaný** může být **vykázán** jen **usnesením** senátu po **předchozí výstraze**, a to jen na dobu **nezbytně nutnou**. Jakmile mu byl povolen znovu přístup do jednací síně, **sdělí** mu předseda senátu podstatný obsah jednání konaného v jeho nepřítomnosti, aby se k němu mohl vyjádřit.

Má-li být těžištěm dokazování v trestním řízení **fáze dokazování v HL**, pak subjektem primárně za to odpovědným stále zůstává předseda senátu.

Z jeho oprávnění sám provádět dokazování, resp. v tomto ohledu úkolovat členy senátu²¹ (rys *inkvizice*), jakož i státního zástupce jako procesní (proti)stranu vůči obhajobě (rys *adversárnosti, akusace*), plyne **smíšená** povaha českého trestního procesu, pokud jej „komprimujeme“ do HL, tzn. **inkvizičně-adversární (obžalovací)** řízení²²; i po praktické stránce v podrobnostech viz dále.

S tímto typem smíšeného trestního procesu se dobře „snáší“ zásada **kontradiktornosti**, kterou nelze spojovat výlučně jen se systémem akusačním, obžalovacím, resp. adversárním. Její podstatou je „**rovnost zbraní**“, kteréžto právo mají procesní strany (obžaloba a obhajoba) k dispozici při dokazování vedeném nestranným soudem, resp. pod jeho kontrolou, ať už se tak děje v prostředí „*kontinentální inkvizice*“, anebo „*anglosaské adverse, akusace*“; viz odkaz č. 27.

Důstojnost a **vážnost** soudního jednání, viděné z praktického hlediska, nejsou jen nějakým podřadným zadáním pro předsedu senátu. Bez jejich zachování na určité minimální úrovni, ale i naopak, pokud by se to v uvedeném směru příliš

²⁰ Na druhé straně je „historickou“ pravdou, že každé HL či veřejné zasedání a účast obžalovaného na nich jsou naopak vítaným zpestřením jinak celkem jednotvárného vazebního či vězeňského režimu.

²¹ Při veškeré účtě k **přisedicím** jako rovnocenným členům senátu se soudci si lze prakticky jen stěžít představit, že by je předseda senátu pověřil provedením výsledku např. svědka, když s tím mohou mít tu a tam potíže sami profesionálové (státní zástupci, obhájci).

²² Formulace **inkvizičně – adversární** koresponduje zákonné dikci v § 203 odst. 1 (§ 180 odst. 3, § 215 odst. 2) TrŘ. Naproti dikce **adversárně – inkviziční** je typická pro § 2 odst. 5 TrŘ. Na podstatě věci, tedy že se jedná o systém **smíšený**, se však tím nic nemění.

přehánělo, nelze dost dobře v HL splnit všechny ty úkoly, které má soud, resp. předseda senátu v rámci jednotlivých fází stadia HL.

Např. není důstojnosti, ani vážnosti a tedy ani řádného dokazování v HL, jestliže sám předvolaný svědek nepůsobí důstojně, o jeho vážnosti k soudu nemluvě; důsledný předseda senátu rozhodně musí zareagovat na toho, kdo se k soudu dostaví, byť uprostřed parného léta, v těsně padnoucím triku a šortkách, s vysvětlením, že „...by to z přehrady k soudu nestihl ...“; naopak působilo by přehnaně, pokud by jinak v obleku oděnému svědku chyběla kravata, na níž by předseda senátu trval.

Nároky v tomto směru a tedy i důstojnost a vážnost HL s nimi spojená se týkají i *soudních osob samotných*.²³

Právní prostředky ke splnění výše uvedených povinností dává předsedovi senátu § 204 TrŘ, přičemž zde diferencuje podle toho, vůči jakému subjektu trestního řízení jsou použity. Striktnější podmínky stanoví u obžalovaného, v zájmu ochrany jeho procesních práv.

Výklady, které nemají vztah k projednávané věci průběh HL zdržují, odvádějí pozornost procesních stran od **merita** projednávané trestní věci, tudíž mohou znamenat i jisté nebezpečí pro naplňování zásady ***zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností***. Proto je povinností předsedy senátu bedlivě sledovat obsah vystoupení zúčastněných a podle potřeby je korigovat, popř. i **odnětím slova**, zpravidla když se jeho upozornění v tomto ohledu májí účinkem.

Protokol o HL

Použití zvláštních prostředků při protokolaci (§ 55a)

1) K zachycení průběhu úkonu lze podle potřeby využít i těsnopisného zápisu, který se pak spolu s přepisem do obyčejného písma připojí k protokolu, případně zvukového nebo obrazového záznamu, anebo i jiného vhodného prostředku. **Je-li při provádění úkonu využito videokonferenčního zařízení, pořizuje se zvukový a obrazový záznam vždy.**

2) Byl-li o úkonu pořízen vedle protokolu i **zvukový** nebo **obrazový záznam**, poznamená se tato okolnost v protokolu sepsaném o úkonu, v němž se vedle údajů o čase, místě a způsobu jeho provedení uvede též údaj o použitém prostředku. **Technický nosič záznamu se připojí ke spisu nebo se ve spise uvede, kde je uložen.**

Některé zvláštnosti protokolace v řízení před soudem (§ 55b)

1) O průběhu **hlavního líčení** je, nerozhodne-li z **důležitých důvodů** předseda senátu jinak, pořizován **zvukový záznam**; ustanovení § 55a odst. 1 věty druhé tím není dotčeno.

2) Je-li jako **zapisovatel** přibrán **vyšší soudní úředník** nebo **protokolující úředník**, protokol se **nediktuje**, ale **samostatně jej podle zvukového záznamu pořizuje vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník.**

3) Výpovědi osob, které již byly vyslechnuty, se do protokolu o hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání zapisují jen potud, pokud obsahují odchylky nebo dodatky k dřívějším výpovědím nebo vysvětlením. Státní zástupce nebo obviněný mohou žádat, aby výpověď učiněná v řízení před soudem nebo její část byla **doslovně zaprotokolována**; předseda senátu takové žádosti vyhoví, pokud předmětem výpovědi není jen opakování toho, co je již zachyceno v protokolu.

²³ V podrobnostech srov. § 38 *Vnitřního a kancelářského řádu pro okresní, krajské a vrchní soudy č. 9/2010* Sbirky instrukcí a směrnic /SIS/, ve znění pozdějších předpisů.

4) Protokol o hlavním líčení nebo veřejném zasedání není třeba písemně vyhotovovat, jestliže obviněný a státní zástupce prohlásí, že se vzdávají opravného prostředku proti rozhodnutí a na písemném vyhotovení protokolu o hlavním líčení nebo veřejném zasedání netrvalí, anebo žádná z oprávněných osob nepodá opravný prostředek a rozhodnutí nabude právní moci. V takovém případě vyhotoví vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník **stručný záznam o průběhu hlavního líčení** nebo veřejného zasedání, ve kterém uvede místo a dobu trvání hlavního líčení nebo veřejného zasedání, přítomné osoby, výrok rozhodnutí s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito, a vyjádření oprávněných osob o využití opravných prostředků.

5) Byl-li zvukový záznam pořízen o průběhu úkonu před soudem a není-li dán důvod k postupu podle odstavce 4, zaznamená se jeho podstatný obsah již v průběhu úkonu nebo bezprostředně po jeho ukončení do protokolu.

6) **V řízení před soudem odpovídá za správnost a úplnost protokolace vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník, pokud byl přiřazen jako zapisovatel.**

7) Zvukový záznam se uchovává na **nosiči informací spolu se spisem**, a není-li jeho připojení ke spisu možné, poznamená se do protokolu nebo stručného záznamu místo jeho uložení. **Výmaz zvukového záznamu nelze provést před skartací spisem.**

8) Provádí-li se úkon mimo budovu soudu a zvukový záznam nelze pořídit, přibere se k úkonu zapisovatel a předseda senátu mu protokol **diktuje**.

Význam **přesné protokolace** průběhu HL je **nezastupitelný** z řady **důvodů**:

- protokol o HL slouží soudu **prvostupňovému (nalézacímu)** jako jeden z podkladů při vypracování rozhodnutí, neboť zachycuje, mimo jiné, průběh dokazování; v HL **vyhlášené** a v protokolu o něm zachycené rozhodnutí, zejm. jeho výroková část, jakož i podstatná část odůvodnění musí korespondovat s jeho **písemným vyhotovením**;
- protokol o HL slouží též soudu **druhostupňovému (odvolacímu)** jako jeden z podkladů při vypracování jeho rozhodnutí, neboť zachycuje průběh dokazování, z něhož **vychází**, nebo na něj **navazuje** soud odvolací ve svém rozhodnutí;
- protokol o HL slouží konečně jako určitý podklad ke kontrole **zákonnosti** jeho průběhu, jakož i respektování ostatních **základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)**.

Standardnímu způsobu protokolace v HL v praxi odpovídá ustanovení § 55b odst. 1, tzn., že se pořizuje **úplný zvukový záznam** průběhu tohoto stadia trestního řízení, pokud byl přiřazen jako zapisovatel **vyšší soudní úředník** nebo **protokolující úředník**, viz § 55b odst. 2; ten **odpovídá za správnost a úplnost protokolace**, viz § 55b odst. 6.

Důležitý důvod ve smyslu § 55b odst. 1 může spočívat např. v tom, že předseda senátu má k dispozici pouhou „zapisovatelku“, která tudíž **není vyšší soudní úřednicí** nebo **protokolující úřednicí**,²⁴ srov. též § 55b odst. 8.

²⁴ Srov. zák. č. 121/2008 o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, podle § 1 cit. zákona:

Vyšší soudní úředník je oprávněn provádět v rozsahu stanoveném tímto nebo **zvláštním zákonem** úkony soudu, které jsou mu svěřeny v občanském soudním řízení, v soudním řízení správním, v **trestním řízení** a v jiné činnosti soudu.

Počátek HL

Úkony při zahájení HL (§ 205)

1) Hlavní líčení **zahájí** předseda senátu **sdělením věci**, která bude projednávána; potom předseda zjistí, zda se dostavily osoby, které byly k hlavnímu líčení předvolány nebo o něm vyrozuměny, a zjistí jejich totožnost. U osob, u kterých je třeba zachovat lhůtu k přípravě, zjistí, **zda tato lhůta byla zachována**.

2) Jestliže se některá z předvolaných osob nedostavila, rozhodne soud po slyšení přítomných stran, zda je možno líčení přesto **provést**, či zda je nutno je **odročit**.

Zahájení HL samo o sobě má i významné důsledky jako **procesní úkon** předsedy senátu. Platí totiž podle § 182, že státní zástupce může vzít obžalobu zpět až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě; **po zahájení hlavního líčení** tak může učinit jen tehdy, pokud obžalovaný netrvá na jeho pokračování.

Sdělení věci může mít např. tuto podobu:

„Zahajuji hlavní líčení v trestní věci A. Z. obžalovaného z přečinu ... podle § ... TrZ. K hlavnímu líčení se dostavili ... obžalovaný, generalia²⁵ na č. l. ..., ověřena podle OP, obhájce obžalovaného doktor ..., totožnost ověřena podle (identifikačního) průkazu advokáta č. ..., státní zástupce MSZ v B., doktor ..., soudu osobně znám, ... poškozený (svědek) ..., generalia na č. l. ..., ověřena podle OP, ... zmocněnec poškozeného ..., totožnost ověřena podle OP, ... atd.“

Podobně ověří předseda senátu přítomnost předvolaných znalců, svědků, popř. dalších osob vyrozuměných o konání HL, např. zúčastněné osoby

V rámci ověřování totožnosti zmíněných osob též ověří **zachování lhůty k přípravě na HL**: „... obžalovaný, generalia na č. l. ..., ověřena podle OP, ... doručení vykázano, pětidenní lhůta zachována ...“ V případě, že tato lhůta zachována **nebyla**, dotáže se předseda senátu obžalovaného, jenž se k hlavnímu líčení dostavil, zda o jeho provedení výslovně žádá, vzdor nedodržení (zkrácení) lhůty na přípravu. Jen za této podmínky – výslovné žádosti obžalovaného – lze konat HL (§ 198 odst. 1).

Přednesení obžaloby a úkony vůči poškozenému (§ 206)

1) Po provedení úkonů uvedených v § 205 předseda senátu vyzve **státního zástupce**, aby přednesl obžalobu.

2) Po přednesení obžaloby se předseda senátu dotáže **poškozeného**, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu.

3) Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo **zřejmě nepřísluší**, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Takové rozhodnutí nebrání uplatnění nároku na náhradu škody před příslušným orgánem.

4) Podle odstavce 3 postupuje soud také tehdy, brání-li účasti poškozeného okolnosti uvedené v § 44 odst. 2 a 3.

Zcela podrobnou úpravu postupu vyššího soudního úředníka nebo protokolujícího úředníka ve smyslu § 55b obsahuje *Pokyn Ministerstva spravedlnosti č. 162/2002-Org k postupu vyššího soudního úředníka a protokolujícího úředníka při pořizování zvukového záznamu a úkonů navazujících podle § 55b tr. řádu*.

²⁵ „Generalia“ – základní osobní údaje, jméno, příjmení, datum narození, bydliště.

Bylo by flagrantním porušením *zásady obžalovací* (§ 2 odst. 8, § 180 odst. 1), kdyby se státní zástupce po zahájení HL odmítl z nějakého důvodu dále HL účastnit a kdyby za této situace předseda senátu konstatoval, že obžaloba byla dotčeným osobám řádně doručena, tudíž je jim známa, a poté ihned přistoupil k výsledku poškozeného.²⁶

Osobou, které zřejmě nepřísluší práva poškozeného, tzn. všechna tato práva ve smyslu § 206 odst. 3, je např. spoluobviněný, který uplatňuje oprávnění poškozeného v tomtéž trestním řízení (§ 44 odst. 1). Taková osoba není poškozenou **absolutně**. Naproti tomu ten, kdo nemůže uplatnit **pouze nárok na náhradu škody** (§ 43 odst. 3), při zachování ostatních svých procesních práv poškozeného (§ 43 odst. 1); např. poškozený ublížením na zdraví, jehož se obžalovaný dopustil jako firemní řidič při plnění svých pracovních povinností, je osobou poškozenou **relativně**. Jen v relaci k právům, která jí zůstala jako poškozenému zachována. Na tyto jen relativně poškozené se vztahuje postup soudu také podle § 206 odst. 4.

c. Role soudu ve fázi dokazování v hlavním líčení

Kontradiktornost²⁷ dokazování (§ 180 odst. 3, § 203 odst. 1, § 215 odst. 2)

Soud jako subjekt, garant, či „vykonavatel“ zejména **základních zásad dokazování** v HL je svým způsobem nezastupitelný, i přes zmíněnou **smíšenou** povahu českého trestního procesu v tomto stadiu, anebo právě proto.

Danou skutečnost potvrzuje řada ustanovení trestního řádu, zejména těch, která se týkají zásady **kontradiktornosti** ve fázi dokazování ve stadiu HL, která jde ruku v ruce se vzpomínanou povahou trestního řízení; viz výklady shora k řízení hlavního líčení.

Tu je role soudu relativně **nejobtížnější**.

Jednak v tom, že musí vést dokazování tak, aby byl dán **primárně** prostor procesním stranám k využití jejich práv v rámci kontradiktorně nastaveného dokazování v HL.

Jednak v tom, že pokud se procesní strany své role v kontradiktorním nalézání skutkového stavu věci nezhostí zákonem požadovaným způsobem, je **subsidiární** povinností soudu ve smyslu § 2 odst. 5, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

²⁶ Svého času, v návrhu jedné z novel trestního řádu, ovšem nepřijaté, se „v zájmu“ zrychlení trestního řízení ve věcech přečinů (zák. č. 150/1969 Sb.) dokonce požadovalo, aby v HL návrh na potrestání namísto prokurátora přednesl (přečetl) samosoudce.

²⁷Ke správnému pochopení podstaty **zásady kontradiktornosti** v trestním řízení **anglosaského a kontinentálního** typu více srov. FENYK, J. *Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu*. In: Fenyk, J. (ed.) *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis, 2007, s. 9n.

Zákonné opory zásady kontradiktornosti dokazování v HL

§ 180 odst. 3

Při dokazování v hlavním líčení a ve veřejném zasedání **státní zástupce** navrhuje provedení důkazů, které nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba je provést vznikla v průběhu řízení před soudem; zpravidla **provádí** se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu důkazy (§ 203, § 215 odst. 2), které **podporují obžalobu**. **Obhájce** nebo **obviněný**, který nemá obhájce, má právo ve stejném rozsahu se souhlasem předsedy senátu **provádět** důkazy (§ 215 odst. 2) **ve prospěch obhajoby**. Spočívá-li provedení těchto důkazů některou ze stran ve výslechu svědka nebo znalce, provede jeho zákonné poučení před započítím výslechu předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu.

§ 203 odst. 1

Srov. text a výklady k němu shora.

§ 215 odst. 2, 3, 4

2) **Státní zástupce, obžalovaný** a jeho **obhájce** mohou žádat, aby jim bylo umožněno **provést důkaz**, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu jim vyhoví zejména tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený; není povinen jim vyhovět, jde-li o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo z jiného závažného důvodu vhodné. Jestliže je výslech stejného svědka nebo znalce navrhován jak státním zástupcem, tak i obžalovaným nebo obhájcem, a obě strany žádají o provedení výslechu, rozhodne předseda senátu po vyjádření obou stran o tom, která z nich výslech provede. Provádění výslechu některou z uvedených stran může předseda senátu přerušit jen tehdy, není-li výslech prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je vyslychajícím činěn nátlak nebo je výslech jím veden jiným nevhodným způsobem, anebo předseda senátu nebo člen senátu považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části.

3) Po provedení výslechu nebo jeho části podle odstavce 2 má **právo druhá strana** klást vyslýchanému otázky. Poslední věta odstavce 2 platí tu obdobně.

4) Po provedení všech důkazů zjistí předseda senátu, zda **strany nečiní návrhy na doplnění dokazování**.

Projevem zásady **kontradiktornosti** při dokazování v HL **není** postup podle § 215 odst. 1, neboť tu se jedná pouze o **následné doplňující otázky procesních stran** k důkazům provedeným samotným **soudem** (předsedou senátu).

Projevem kontradiktornosti při dokazování v HL naopak **je** postup podle § 215 odst. 2, 3, 4, neboť tu se jedná o **vlastní provedení důkazů procesními stranami**, popř. o **následné doplňující otázky procesních stran** k důkazům provedeným **protistranou**.

Pokud jde o **judikaturu** k dané problematice, srov. výše uvedenou k §§ 180, 203, 215.

Další postup při dokazování v HL

Výslech obžalovaného (§ 207, § 208)

1) Po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného vyslechne předseda senátu obžalovaného **k obsahu obžaloby**, a byl-li uplatněn **nárok na náhradu škody**, též k tomuto nároku.

2) Protokol o dřívější výpovědi obžalovaného se **přečte** jen tehdy, když se jedná v **nepřítomnosti** obžalovaného, když obžalovaný **odepře vypovídat** anebo když se **objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí a jeho údaji při hlavním líčení** a byl-li výslech proveden **po sdělení obvinění** způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona. Na tyto rozpory je třeba obžalovaného upozornit a dotázat se ho na jejich příčinu.

Je-li obžalovaných několik, předseda senátu může učinit **opatření**, aby obžalovaný byl vyslychán v nepřítomnosti spoluobžalovaných. Obžalovaného však je třeba ještě v průběhu dokazování seznámit s obsahem výpovědi spoluobžalovaných, kteří byli vyslycháni v jeho nepřítomnosti.

Výslech obžalovaného **k obžalobě** nesleduje jako jediný cíl jeho **doznání**.²⁸ To na druhé straně nevylučuje klasickou otázku předsedy senátu položenou na počátku výslechu obžalovaného: „Pane obžalovaný, cítíte se vinen?“ Odpovědi může být: „Nikoliv, pane předsedo. A dále využívám svého práva nevypovídat jako už v přípravném řízení.“ Tím se následující dokazování stává pro obžalobu (státního zástupce) a soud náročnější, než by tomu bylo v případě úplného doznání obžalovaného. Toto „riziko“ by ovšem nemělo vést zmíněné orgány činné v trestním řízení k tlaku na obviněného, obžalovaného směrem k jeho doznání. I kdyby v tomto směru zaznamenaly „úspěch“, platí totiž zásada **vyhledávací**, z níž se podává, že ani doznání obviněného nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu; § 2 odst. 5.

Obdobným způsobem zjišťuje soud stanovisko obžalovaného k uplatněnému **nároku na náhradu škody**.

Zákonné předpoklady **přečtení protokolu** o dřívější výpovědi obžalovaného mají garantovat „**průchodnost**“ HL, naplnění zásady **zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností**, jakož i zásady **práva obžalovaného na obhajobu**. Stejnou *ratio* má i obsah § 208.

Provádění dalších důkazů

Výslech svědka (§ 209)

1) Předseda senátu dbá o to, aby **svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen** při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní **opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka**, případně **vykáže** obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný **seznámen** s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a **aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky**. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu **opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka**.

2) Byl-li v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož **totožnost byla utajena** (§ 55 odst. 2), učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k **ověření jeho věrohodnosti**.

I v těchto případech zákonné předpoklady **výslechu svědka ještě nevyslechnutého u HL** mají garantovat naplnění zásady **zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností**.

K tomu míří obvyklá otázka předsedy senátu, ještě před započítáním výslechu svědků: „Není mezi veřejností přítomen někdo, kdo byl předvolán jako svědek?“ Stejný cíl pak sleduje výzva předsedy senátu k tomu, aby v jednací síni zůstal jen svědek vyslýchaný, ostatní počkají mimo jednací síň.

Významná je též **ochrana svědků** při jejich výslechu u HL, jakož i v té návaznosti garance **zásady práva obžalovaného na obhajobu**.

²⁸ **Doznání** zahrnuje **skutkové** okolnosti případu, tedy skutek naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu, který je předmět konkrétního trestního stíhání. Nezahrnuje naproti tomu jeho **právní** kvalifikaci.

K opatřením znemožňujícím zjistit skutečnou totožnost svědka srov. výklady shora k § 200 odst. 1.

Ověření věrohodnosti utajeného svědka je významnou garancí „fair trial“. Jelikož tak z povahy věci nemůže činit sám obžalovaný, bylo by vůči němu „nefair“, kdyby neexistovala jiná možnost takového ověření, tj. ze strany soudu samotného.

Znalecký posudek (§ 210)

Jestliže znalec **nepodal** ještě ve věci písemný posudek anebo se od něho **odchyluje** nebo jej **doplňuje**, může mu předseda senátu uložit, aby posudek nebo jeho doplněk **nadiktoval** do protokolu nebo jej sám napsal.

V praxi **nebude** zcela **vyloučeno**, aby znalec, který ve věci ještě písemný posudek **nepodal**, tento **nadiktoval** až u HL do protokolu. Uvedený postup je dále reálný především v případě **rozporů** v písemném posudku, které je třeba takto odstranit, dále **odchylek** od něj anebo v případě potřeby **doplnění** znaleckého posudku již podaného.

Jinak se i v HL postupuje v intencích § 105 až 111.

Přečtení protokolů o výpovědi svědka, spoluobžalovaného, znalce (§ 211, § 102 odst. 2)

1) Místo výslechu **svědka** lze v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi, jestliže **soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí**. Jestliže se obžalovaný, který byl k hlavnímu líčení řádně předvolán, bez omluvy nedostaví, nebo se bez vážného důvodu z jednací síně vzdálí, souhlas obžalovaného s přečtením takového protokolu o výslechu svědka **není** třeba a postačí souhlas státního zástupce. Na tyto skutečnosti musí být obviněný v předvolání upozorněn.

2) Protokol o výpovědi **spoluobžalovaného** nebo **svědka** se přečte také tehdy, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovení tohoto zákona a

a) taková osoba **zemřela** nebo se stala **nezvěstnou**, pro dlouhodobý pobyt v cizině **nedosažitelnou**, nebo **onemocněla** chorobou, která natrvalo nebo po dohlednou dobu znemožňuje její výslech, nebo

b) šlo o **neodkladný** nebo **neopakovatelný** úkon provedený podle § 158a.

3) Protokol o dřívější výpovědi **svědka** se přečte také tehdy, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona a svědek v hlavním líčení bez oprávnění **odepřel** vypovídat nebo se v podstatných bodech **odchyluje** od své dřívější výpovědi a

a) obhájce nebo obviněný **měl** možnost se tohoto dřívějšího výslechu **zúčastnit** a klást vyslychanému otázky,

b) bylo-li zjištěno, že taková osoba byla předmětem násilí, zavraždění, podplácení či příslibů jiných výhod a tak vedena k tomu, aby nevyprávěla nebo vypovídala křivě, nebo

c) byl-li obsah výpovědi ovlivněn průběhem výslechu v hlavním líčení, zejména v důsledku chování obžalovaného nebo přítomné veřejnosti.

4) Protokol o výpovědi **svědka**, který v hlavním líčení **využil svého práva odepřít výpověď** podle § 100, je možno číst jen za předpokladu, že svědek byl před tímto výslechem o svém právu odepřít výpověď **řádně poučen** a **výslovně prohlásil, že tohoto práva nevyužívá**, byl-li výslech proveden **způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona** a obviněný nebo obhájce měl možnost se tohoto výslechu **zúčastnit**.

5) Místo výslechu **znalce** lze číst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek, jestliže znalec byl před podáním posudku **poučen podle § 106, nejsou pochybnosti o správnosti a úplnosti posudku** a **státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí**. Ustanovení odstavce 1 věty druhé a třetí tu platí obdobně.

6) Se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze v hlavním líčení číst i **úřední záznamy o vysvětlení** osob a o provedení dalších úkonů (§ 158 odst. 3 a 5).

7) Ustanovení odstavců 1 až 5 o čtení protokolů se obdobně užití i na přehrání zvukového a obrazového záznamu pořízeného o výsledku provedeném prostřednictvím **videokonferenčního zařízení**.

Zákonná možnost číst protokoly o výpovědích jmenovaných subjektů trestního řízení představuje **výjimky ze zásady ústnosti**.

Má-li být při tomto výjimečném postupu zachována **procesní důkazní hodnota**, resp. relevance a využitelnost takto provedených důkazů, musí soud úzkostlivě dbát na splnění zákonných předpokladů „čtení“. Ty jsou totiž garancemi dalších **základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního)**, zejm. **zásady rychlosti, zásady kontradiktornosti, zásady zákonnosti a zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností**.

Předestření dřívější výpovědi (§ 212)

1) **Odchyluje-li se svědek nebo spoluobviněný** v podstatných bodech od své dřívější výpovědi a **nejde-li o případy uvedené v ustanovení § 211 odst. 3** nebo o **výpověď provedenou jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon podle § 158a**, může mu být protokol o jeho výsledku z přípravného řízení, u nějž **nebyla obhájci poskytnuta možnost, aby mu byl přítomen**, anebo jeho příslušné části některou ze stran nebo předsedou senátu pouze **předestřeny k vysvětlení rozporů** v jeho výpovědích, aby soud mohl v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost jeho výpovědi učiněné v hlavním líčení.

2) Předestření dřívější výpovědi podle odstavce 1 spočívá v reprodukci těch částí protokolu o předchozím výsledku, ke kterým se má vyslychaná osoba vyjádřit a vysvětlit rozpory mezi svými výpověďmi. **Protokol o výpovědi, který byl předestřen, nemůže být podkladem výroku o vině obviněného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.**

Účelem **předestření** protokolu o dřívější výpovědi z přípravného řízení u HL je odstranit rozpory v těchto výpovědích, s cílem umožnit soudu v rámci volného hodnocení důkazů posoudit věrohodnost a pravdivost výpovědi učiněné v hlavním líčení. Na rozdíl od **přečtení** protokolu o takové výpovědi z přípravného řízení (§ 211), má protokol o výpovědi, který byl jen předestřen, **nižší procesní důkazní hodnotu (sílu)**, neboť tento protokol o výsledku v přípravném řízení byl veden **bez možnosti obhájce být u tohoto výsledku přítomen**. Jedná se tu o **deficit** požadavku na zajištění „**rovnosti zbraní**“ **vyrovnávaný zákazem** použít protokol o výpovědi, který byl předestřen, jako podklad výroku o vině obviněného, a to ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy.

Listiny a jiné věcné důkazy (§ 213)

1) Posudky, zprávy státních a jiných orgánů a další listiny a jiné věcné důkazy se při hlavním líčení předloží stranám k nahlédnutí, a pokud je to třeba, předloží se k nahlédnutí i svědkům a znalcům.

2) Pokud kterákoli ze stran navrhne přečtení listiny uvedené v odstavci 1, je soud povinen při hlavním líčení takovou listinu přečíst.

V režimu tohoto ustanovení se předloží, resp. přečtou např. znalecké posudky z **jiné trestní věci**. Znalecký posudek v **předmětné trestní věci**, o níže se HL vede, podléhá též postupu podle § 210. S oporou o § 213 se rovněž provádí dokazování znaleckým posudkem **ústavu** ve smyslu § 110.

Dále se mohou jako listinné důkazy přechíst **písemná sdělení svědků** adresovaná orgánům činným v trestním řízení; **protokol o výpovědi svědka** v předmětné trestní věci podléhá postupu podle § 211.

V případě **nesplnění** zákonných předpokladů provádění důkazů přečtením protokolů ve smyslu § 211 **nelze** tyto číst na základě § 213, neboť by se jednalo o **obcházení zákona**, tzn. § 211 a záruk v něm obsažených.

Vyjádření obžalovaného k provedeným důkazům (§ 214)

Obžalovaný musí být po provedení **každého** důkazu dotázán, zda se chce k němu vyjádřit, a jeho vyjádření se zapisuje do protokolu.

Jedná se tu o záruku naplnění požadavku „**rovnosti zbraní**“, bez níž nelze reálně uvažovat o kontradiktornosti řízení. Má též přímou vazbu na **zásadu práva na obhajobu, na spravedlivý proces**.

Součinnost stran při dokazování (§ 215)

Viz výklady shora k citovanému ustanovení.

d. Závěr a rozhodnutí soudu v hlavním líčení

Závěr HL

Závěrečné řeči (§ 216)

1) Není-li dalších důkazních návrhů nebo bylo-li rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou, prohlásí předseda senátu dokazování za skončené a udělí slovo k závěrečným řečem.

2) Po závěrečné řeči **státního zástupce** promluví **poškozený, zúčastněná osoba, obhájce obžalovaného**, popřípadě **obžalovaný**. Má-li poškozený nebo zúčastněná osoba zmocněnce, promluví **zmocněnec**. Je-li třeba, určí předseda senátu pořadí, v němž se po závěrečné řeči státního zástupce ujmou slova jednotlivé oprávněné osoby. Obhájce obžalovaného, popřípadě obžalovaný mluví však vždy **poslední**.

3) Jestliže se po řeči obhájce nebo obžalovaného ujal slova znovu státní zástupce, má obhájce, popřípadě obžalovaný právo na to **odpovědět**.

4) Závěrečné řeči může předseda senátu **přerušit** jen tehdy, vybočují-li **zřejmě** z rámce projednávané věci.

Zásada kontradiktornosti nachází svůj výraz v institutu „závěrečné řeči“ v tom smyslu, že slovo k nim se uděluje samozřejmě **oběma** procesním stranám.

Jako tzv. ***favor defensionis*** tu působí příkaz, že obhájce obžalovaného, popřípadě obžalovaný mluví vždy **poslední**. Jejich zvýhodnění oproti obžalobě pak spočívá v tom, že mohou svým vystoupením ovlivnit senát před jeho závěrečnou poradou poněkud výrazněji než státní zástupce, neboť dojem z jejich závěrečných řečí právě jako posledních by měl být intenzivnější než z vystoupení veřejného žalobce.

V podstatě stejný charakter má též institut **repliky**, resp. právo na ni svěřené obhajobě (§ 216 odst. 3).

Odpovědnost předsedy senátu za hladký a přiměřeně rychlý průběh HL je podepřena jeho **právem** přerušit závěrečnou řeč, jež navazuje na jeho **povinnost** dbát toho, aby hlavní líčení nebylo zdržováno výklady, které nemají vztah k

projednávané věci (§ 203 odst. 2). V uvedených případech může být přerušeni výkladů či sama závěrečná řeč vzápětí následováno **odnětím** slova; srov. poznámky k § 203 odst. 2.

Poslední slovo (§ 217)

Po skončení závěrečných řečí a před odchodem k závěrečné poradě udělí předseda senátu obžalovanému poslední slovo. Během tohoto projevu **nesmějí** být obžalovanému ani soudem, ani nikým jiným kladeny **otázky**.

Další prohloubení **favor defensionis** nabízí trestní řád v podobě „posledního slova“ obžalovaného. To, co bylo výše řečeno o významu pořadí závěrečných řečí z hlediska psychologického působení na senát, platí dvojnásob o tomto institutu, samozřejmě, pokud jej obžalovaný dokáže využít.

Praktická zkušenost dále ukazuje, že se jednak příliš nerozlišuje mezi „závěrečnou řečí“ a „posledním slovem“ obžalovaného, jednak že samotný obžalovaný není vždy náležitě disponován, aby mohl oba instituty **osobně** uplatnit a tak je využít ve svůj prospěch. Zpravidla se obžalovaný jen připojí k závěrečné řeči svého obhájce²⁹ s tím, že v rámci posledního slova už nemá, co by dodal.

Zákaz kladení otázek obžalovanému během jeho posledního slova neznamena na druhé straně, že jej předseda senátu nemůže přerušit, resp. jeho projev ukončit. Učiní tak v případech, které má na mysli § 203 odst. 2, včetně těch, kdy by se jednalo o projev urážlivý, vulgární či jinak rušivý; např. poslední slovo trvající hodiny. Nedobře by udělal ten obžalovaný, který by se uchýlil k **šikanóznímu** výkonu tohoto práva, tj. formálně v intencích zákona, ale věcně zcela mimo účel a smysl posledního slova.³⁰

Doplnění dokazování (§ 218)

1) Shledá-li soud **vzhledem k závěrečným řečem** nebo **při závěrečné poradě**, že je třeba ještě některou okolnost objasnit, usnese se, že dokazování bude **doplněno**, a v hlavním líčení **pokračuje**.

2) Po doplnění dokazování je třeba vždy znovu dát slovo k **závěrečným řečem**.

Po doplnění dokazování v rámci pokračujícího HL opět následují nejen **závěrečné řeči procesních stran**, nýbrž je třeba dát **prostor i obžalovanému k poslednímu slovu**, vzdor tomu, že to zákon výslovně neříká; srov. však dikci § 217.

Odročení HL (§ 219)

1) Soud odročí hlavní líčení, objeví-li se **překážka, pro kterou nelze hlavní líčení provést** nebo v něm **pokračovat**, přitom stanoví den, kdy se bude konat další hlavní líčení; odročit hlavní líčení **na neurčito** je možné, jen pokud to vyžaduje povaha úkonu, pro který hlavní líčení není možné provést nebo v něm pokračovat. Odpadne-li překážka, pro kterou muselo být hlavní líčení odročeno na

²⁹ Tato praxe je z hlediska taktiky obhajoby osvědčená jako celkem „bezpečná“. Nekontrolovaně aktivní obžalovaný, tzn. bez předchozí dohody se svým obhájcem nadmíru aktivistický, si může spíše uškodit, než sobě a věci prospět.

³⁰ V takovém případě obžalovaný zaručeně riskuje kontraproduktivnost svého *favor defensionis*, neboť místo toho, aby si senát před poradou naklonil, spíše dosáhne opaku.

neurčito, je třeba bez zbytečného odkladu, nejpozději ve lhůtách uvedených v § 181 odst. 3 po odpadnutí překážky, nařídít hlavní líčení nebo učinit jiný úkon směřující ke skončení věci. Nemůže-li tak předseda senátu ze závažných důvodů učinit, platí tu obdobně § 181 odst. 3 poslední věta.

2) Dříve než hlavní líčení soud odročí, předseda senátu zjistí, zda **strany nenavrhují** další důkazy, které by bylo třeba k příštím líčení opatřit.

3) Jestliže **není** třeba pro **podstatnou vadu řízení** nebo z **jiného důležitého důvodu** provést hlavní líčení **znovu**, sdělí předseda senátu při pokračování v odročeném hlavním líčení podstatný obsah dosavadního jednání. **Změnilo-li se složení senátu** nebo **uplynula-li od odročení hlavního líčení delší doba**, přečte se souhlasem státního zástupce a obviněného předseda senátu podstatný obsah protokolu o hlavním líčení, včetně v něm provedených důkazů; **není-li** souhlas dán, musí být hlavní líčení provedeno **znovu**.

Předně je zapotřebí rozlišovat **přerušování HL** a **odročení HL**.

V prvním případě se jedná spíše o **technickou** otázku spojenou s probíhajícím, tedy nikoliv odročeným, odročovaným HL. Důvody pouhého přerušování HL, které se nijak nedotýká základních zásad trestního řízení (trestního práva procesního), mohou být nejrůznější povahy.

Např.: potřeba telefonicky ověřit ve věznici údaje stran obžalovaného, potřeba dát obžalovanému přiměřený čas na to, aby si ze zaparkovaného auta přinesl do jednací síně doklad o úhradě výživného (§ 197 TrZ), hygienické či polední přestávky apod.

Naproti tomu odročení HL je vázáno na důvody, které brání v provedení či v pokračování HL a těsně navazují zejména na zásady **řádného zákonného procesu, bezprostřednosti a ústnosti**.

Např.: typicky po zrušení rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně soudem odvolacím pro vady, jež nabízí § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ, bude namíste provést další HL v téže věci znovu; jiným důležitým důvodem v tomtéž kontextu by bylo, kdyby od posledního HL došlo k totální výměně senátu; dále potřeba osobně vyslechnout svědka u HL, na němž trvá soud i procesní strany, kdy tento svědek v době HL pobývá a ještě bude pobývat dohlednou dobu v zahraničí, odkud se má vrátit [§ 211 odst. 1, 2 písm. a) a contr.];

Rozhodnutí soudu v HL

Podklad pro rozhodnutí (§ 220)

1) Soud může rozhodovat jen o **skutku, který je uveden v žalobním návrhu**.

2) Při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly **probrány v hlavním líčení**, a opírat se o důkazy, **kteře strany předložily a provedly, případně které sám doplnil**.

3) **Právním posouzením** skutku v obžalobě **není** soud vázán.

Tu je v koncentrované podobě vyjádřena předně zásada **obžalovací** jdoucí ruku v ruce s požadavkem **zachování (jednoty a) totožnosti skutku**, jímž je vázán soud ve svém rozhodnutí ve vztahu k obžalobě, to na rozdíl od **právní kvalifikace** tohoto skutku jako předmětu trestního řízení.

Dále se zdůrazňuje **zásada bezprostřednosti**.

Jen na takto v procesu dokazování u HL zdokumentovaném skutkovém základu, tzn. i v intencích **zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností**,

může spočívat soudní rozhodnutí. V opačném případě, podle povahy porušení těchto zásad, následuje opravné řízení trestní.

Způsoby rozhodnutí soudu v HL z hlediska jejich obsahu

Vrácení věci státnímu zástupci (§221)

- 1) Ukazují-li výsledky hlavního líčení na podstatnou změnu okolností případu a je-li k objasnění věci třeba dalšího šetření, může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření.
- 2) Soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření také tehdy, ukazují-li výsledky hlavního líčení, že se obžalovaný dopustil ještě dalšího skutku, který je trestným činem, a státní zástupce o vrácení věci požádá vzhledem k potřebě společného projednání.
- 3) Ustanovení § 191 platí i pro vrácení věci podle odstavců 1 a 2.
- 4) Proti rozhodnutí podle odstavce 1 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

Postoupení věci (§ 222)

- 1) Shledá-li soud v zažalovaném skutku trestný čin, k jehož projednání není příslušný, rozhodne o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je nejbližše společně nadřízený jemu a soudu, jenž je podle něj příslušný. Je však povinen rozhodnout věc sám, jde-li toliko o nepřislušnost místní a obžalovaný ji nevytkl; rovněž je povinen věc rozhodnout, měla-li by věc být přikázána nejbližše společně nadřízeným soudem soudu téhož druhu, avšak nižšího stupně. Rozhodnout o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu nemůže soud, jemuž byla věc přikázána nadřízeným soudem, ledaže by se skutkový podklad pro posouzení příslušnosti mezitím podstatně změnil.
- 2) Soud postoupí věc jinému orgánu, jestliže shledá, že nejde o trestný čin, avšak zažalovaný skutek by mohl být jiným orgánem posouzen jako přešůpek nebo kárné provinění, o nichž je tento orgán příslušný rozhodovat.
- 3) Proti usnesení o postoupení podle odstavce 2 může státní zástupce podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Zastavení trestního stíhání (§ 223)

- 1) Soud zastaví trestní stíhání, shledá-li za hlavního líčení, že tu je některá z okolností uvedených v § 11 odst. 1.
- 2) Soud může zastavit trestní stíhání též tehdy, shledá-li za hlavního líčení, že tu je některý z důvodů uvedených v § 172 odst. 2.
- 3) Rozhodnutí podle odstavců 1 a 2 může se týkat také jen některého ze skutků, pro které byla podána obžaloba.
- 4) Proti rozhodnutí podle odstavců 1 a 2 může státní zástupce podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Podmínečné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání (§ 223a)

- (1) Soud za hlavního líčení trestní stíhání podmíněně zastaví nebo rozhodne o schválení narovnání, shledá-li okolnosti uvedené v § 307 odst. 1 nebo 2 nebo § 309 odst. 1.
- 2) Proti rozhodnutí podle odstavce 1 mohou státní zástupce, obžalovaný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Přerušení trestního stíhání (§ 224)

- 1) Soud přeruší trestní stíhání, shledá-li za hlavního líčení, že tu je některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d), nebo z důvodu uvedeného v § 9a odst. 2.
- 2) Soud přeruší trestní stíhání také tehdy, nelze-li obžalovanému doručit předvolání k hlavnímu líčení.
- 3) Pomine-li důvod přerušení, soud v trestním stíhání pokračuje.
- 4) Proti rozhodnutí, jímž soud trestní stíhání přerušil nebo jímž návrh na pokračování v něm zamítl, může státní zástupce podat stížnost.
- 5) Soud přeruší trestní stíhání, má-li za to, že zákon, jehož užití je v dané trestní věci rozhodné pro rozhodování o vině a trestu, je v rozporu s ústavním pořádkem a předloží věc Ústavnímu soudu.

Výše uvedené typy soudního rozhodnutí v HL z povahy věci předcházejí standardnímu meritornímu rozhodnutí ve formě **rozsudku odsuzujícího**, nebo **zprošťujícího**. Děje se tak v situacích, kdy nebylo možno rozhodnout uvedenými způsoby již před vlastním HL, tzn. v rámci stadia PPO, neboť důvody pro tato rozhodnutí vyvstaly procesně až **v průběhu HL**; srov. slova „... za hlavního líčení ...“

Z toho zároveň plyne, že těmito rozhodnutím nelze „dohánět“ až v HL to, co soudu nalézacímu „uteklo“ zejména v rámci přípravy HL v širším smyslu.

Rozsudek odsuzující (§ 225)

1) Nebude-li věc vrácena státnímu zástupci podle § 221, předložena k rozhodnutí o příslušnosti podle § 222 odst. 1 či postoupena jinému orgánu podle § 222 odst. 2 a nedojde-li k zastavení trestního stíhání podle § 223, k podmíněnému zastavení trestního stíhání nebo schválení narovnání podle § 223a nebo k jeho přerušení podle § 224, rozhodne soud rozsudkem, zda se obžalovaný uznává vinným nebo zda se obžaloby zprošťuje.

2) **Uznat** obžalovaného vinným trestným činem podle **přísnějšího** ustanovení zákona, než podle kterého posuzovala skutek obžaloba, může soud jen tehdy, když obžalovaný byl na možnost tohoto přísnějšího posuzování skutku upozorněn podle § 190 odst. 2. Nestalo-li se tak, je třeba obžalovaného na onu možnost upozornit ještě před vynesením rozsudku, a žádá-li o to, poskytnout mu znovu lhůtu k přípravě obhajoby a hlavní líčení k tomu účelu odročit.

Rozsudek zprošťující (§ 226)

Soud **zproští** obžalovaného obžaloby, jestliže na základě důkazů předložených v hlavním líčení státním zástupcem a případně doplněných soudem, a to i k návrhům ostatních stran,

- a) nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán,
- b) v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem,
- c) nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný,
- d) obžalovaný není pro nepříčetnost trestně odpovědný, nebo
- e) trestnost činu zanikla.

Jednotlivé důvody **obligatorního zproštění obžaloby** (srov. slova „Soud zproští.“) korespondují některým základním zásadám **dokazování**, popř. dalším zásadám trestního práva hmotného (TPH).

Důvody uvedené pod písm. **a)**, **c)** navazují na zásadu **presumpce nevinny (in dubio pro reo)**.

Důvody uvedené v písm. **b)** a **e)** korespondují se zásadou **zákonnosti TPH**.

Důvod uvedený v písm. **d)** souvisí se zásadou **individuální trestní odpovědnosti**.

EXKURS:

Rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody (§ 228, § 229)

1) **Odsuzuje-li** soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému **majetkovou škodu** nebo **nemajetkovou újmu** nebo kterým se na úkor poškozeného **bezdůvodně obohatil**, uloží mu zpravidla v rozsudku, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3), nestanoví-li tento zákon jinak; nebrání-li tomu zákonná překážka, soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže je výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto rozsahu vydáno.

2) Výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení musí přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen. V odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí.

3) Výrok rozsudku o plnění v penězích může být na návrh poškozeného vyjádřen v cizí měně, neodporuje-li to okolnostem případu a

- a) škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za takové peněžní prostředky, nebo
- b) obžalovaný nebo poškozený je cizozemcem.

4) Odsuzuje-li soud obžalovaného k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a přiznává-li poškozenému alespoň **zčásti** nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, poučí poškozeného o možnosti požádat o vyrozumění o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody. Žádost poškozený podává soudu, který rozhodoval v prvním stupni.

1) Není-li podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení třeba provádět **další dokazování, jež přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo**, soud **odkáže** poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

2) Na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem odkáže soud poškozeného také se **zbytkem** jeho nároku, jestliže mu nárok z jakéhokoli důvodu přizná jen zčásti.

3) Jestliže soud obžalovaného obžaloby **zproští**, odkáže poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení **vždy** na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

Rozhodnutí uvedeného typu jsou vyústěním **souběžně** s meritorním řízením v trestní věci probíhajícím řízením **adhezním**. V odsuzujícím či zprošťujícím rozsudku má podobu **výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení** získaného trestným činem, to vedle tradičních výroků o vině, trestu, ochranných opatřeních či opatřeních.

Zmíněné řízení, jakož i rozhodnutí v něm učiněná je třeba důsledně **odlišovat** od procedury spojené s **poskytnutím peněžité pomoci obětem trestné činnosti** ve smyslu **zák. č. 209/1997 Sb.**

e. Tématické okruhy k diskusi na semináři:

1. Vybrané základní zásady trestního řízení (trestního práva procesního) jako předpoklady naplňování účelu trestního řízení v HL; úloha masmédií v tomto kontextu
2. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení, její právní základ a praktické uplatnění při dokazování v HL
3. Přečtení a předestření protokolu o dřívější výpovědi svědka ve smyslu § 211 odst. 3 písm. a) a § 212 TrŘ - podstata, rozdíly a důkazní význam
4. Zastavení trestního stíhání podle § 223 odst. 2 [§ 172 odst. 2 písm. c)] TrŘ a zproštění obžaloby podle § 226 písm. b) TrŘ – podstata, rozdíly, příklady

Tématické okruhy k diskusi na seminářích - legenda:

- vycházejí z obsahového zaměření seminářů č. I až IV,
- všichni studující v seminární skupině si připraví na vypsání tématik verbální prezentace, s oporou o literaturu základní a doporučenou k seminární výuce a ke kolokviálním pracím,
- prezentace k jednotlivým tématickým okruhům a diskusi k nim vedou náhodně vybraní studující, pod moderací vyučujících,
- vyučující vypíše tématikové okruhy na své semináře nejpozději dva týdny před zahájením výuky PVP prostřednictvím IS MU (studijní materiály), v počtu čtyř pro každý seminář;

Literatura k seminární výuce:

Základní učební texty:

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007.

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. přeprac. vyd. Praha: ASPI Wolters Kluwer, 2008.

Doporučená literatura:

Burda, A. Technika trestního řízení před okresními soudy. Příručky ministerstva spravedlnosti. Sv. 22. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSSR, 1968.

Fenyk, J. Veřejná žaloba. I., díl. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Sv. 62, Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001.

Fenyk, J. Veřejná žaloba. II., díl. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Sv. 63, Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2002.

Fenyk, J. Vademecum státního zástupce. Praha: ASPI Publishing, 2003.

Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha: Karolinum, 2005.

Herczeg, J. Mediální procesy aneb spravedlnost on-line. In Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. autorů Na křižovatkách práva. Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 119n.

Jelínek, J., Sovák, Z. Rozhodnutí ve věcech trestních. Praha: Eurolex Bohemia, poslední vyd.

Jelínek, J. Pluralita obhájců a problémy s ní spojené. In Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. autorů Na křižovatkách práva. Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 155n.

Kuchta, J. Zakázané metody výslechu a donucení k výpovědím v českém procesním trestním právu. In Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. autorů Na křižovatkách práva. Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 205n.

Růžička, M. Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR. Praha: C. H. Beck, 2005.

Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený v adhezním řízení v ČR. Praha: C. H. Beck, 2007.

Šámal, P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F. Trestní řízení před soudem prvního stupně. Praha: C. H. Beck, 1996.

Šámal, P. a kol. Trestní řád komentář – díl I., II., 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008.

Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.

Púry, F., Šámal, P., Urbánek, J. Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2011.

Judikatura:

Aktuální konstantní judikatura obecných soudů a Ústavního soudu k hlavnímu líčení, dostupná ve standardních zdrojích (**Sbírka rozhodnutí a stanovisek vydávaná NS, Sbírka nálezů a usnesení ÚS**, elektronické zdroje judikatury)

Témata kolokvijních písemných prací: (vedoucí: prof. JUDr. V. Kratochvíl)

1. Vztah přípravného řízení trestního a hlavního líčení de lege lata a de lege ferenda
2. Vztah předběžného projednání obžaloby a hlavního líčení de lege lata a de lege ferenda
3. Tzv. „důkazní nouze“ soudu v hlavním líčení a její řešení
4. Podstata a praktické uplatnění zásady kontradiktornosti v hlavním líčení
5. Zásada veřejnosti hlavního líčení a ochrana důležitých zájmů obžalovaného
6. Skutek, popis skutku a právní kvalifikace v obžalobě a v rozsudku
7. Analogie trestního zákona a trestního řádu v praxi trestního soudu

Literatura k tématům kolokvijních písemných prací (vedoucí V. Kratochvíl):

1.
Musil, J. Přípravné řízení – stálé téma reformy trestního řízení. In: Ve službách práva. Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 275-289. *Jalč, A.* Niekoľko poznámok k vývoju slovenského prípravného konania a jeho vzťahu k hlavnému pojednávaniu. Trestní právo, 2004, č. 5, s. 14 a násl. *Růžička, M.* Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha : Orac, 2005. 158 s.
2.
Šámal, P. a kol. Trestní řád komentář – díl I., II., 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008.
3.
Ivor, J., Záhora, J. (eds.) Teoretické a praktické problémy dokazovania. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008.
4.
Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Kodex Bohemia, 1999. *Fenyk, J.* Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: Fenyk, J. (ed.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis, 2007, s. 9n.
5.
Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Kodex Bohemia, 1999. *Válková, H.* Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. Trestněprávní revue, 2006, č. 4, s. 97n.
6.
Viz základní a doporučená literatura k PVP a judikatura uvedená v sylabu.

7.

Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech, k úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002, 419 s.

Témata a literatura ke kolokvijním písemným pracím: (vedoucí: J. Fenyk)

1. ... 7.

Témata a literatura ke kolokvijním písemným pracím: (vedoucí: V. Kalvodová)

1. ... 7.

Témata a literatura ke kolokvijním písemným pracím: (vedoucí: J. Kuchta)

1. ... 7.

Témata kolokvijních písemných prací, včetně literatury k nim, doplní a vypíše vyučující na počátku podzimního semestru prostřednictvím IS

Formální parametry kolokvijních písemných prací:

- rukopis v rozsahu minimálně 15 maximálně 20 normostran odpovídající požadavkům **Směrnice děkana č. 4/2012**,
- elektronicky umístěný do odevzdáárny pro předmět **MV906K**, podzimní semestr, za účelem jeho kontroly programem „Vejde“,
- vytištěný a předaný vedoucímu práce na sekretariát katedry trestního práva minimálně pět pracovních dnů před termínem kolokvia.

Zkratky (další viz v textu):

č. j. – číslo jednací

HL – hlavní líčení

JŘNS - Jednací řád NS vydaný na základě § 22 odst. 1 SSZ

Listina – Listina základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.)

n. – nález (označení ve Sb. nálezů a usnesení ÚS)

NS – Nejvyšší soud

NŠ – náhrada škody

PPO – předběžné projednání obžaloby

R – judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS

Rt – judikát uvedený pod spisovou značkou

Sbírka - Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS

SEU – Smlouva o EU, ve znění Lisabonské smlouvy

SSZ – zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

StZast – zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

TPH – trestní právo hmotné

TPP – trestní právo procesní

TrZ - trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb.)

TrŘ – trestní řád (zák. č. 141/1961 Sb.)

TR – trestní řízení

u. – usnesení (označení ve Sb. nálezů a usnesení ÚS)

ÚS – Ústavní soud

Úst – Ústava ČR, ú. zák. č. 1/1993 Sb.

ÚSZ – zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

I., II., III., IV. – označení senátu ÚS jako součást spisové značky

Poznámky:

- právní předpisy jsou citovány v platném a účinném znění;
- pokud u jednotlivých paragrafů není kdekoliv v textu uvedena zkratka zákona, je myšlen TrŘ.

Rozdělovník:

- interní učitelé katedry vyučující v PVP: Modelový trestní proces
- externí učitelé: JUDr. Jaroslava Bartošová, Mgr. Daniel Plšek (oba KS v Brně)
- sekretariát katedry
- IS (interní vyučující vloží sylaby ke svým seminářům, tématické okruhy na semináře a témata písemných prací s literaturou ke kolokviím do studijních materiálů)

Zpracoval:

Kratochvíl, V., 27. 8. 2012